

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Diana Liiv

**ARMEENIA JA MÄGI-KARABAHHI VAHELISED PATROON-KLIENDI SUHTED
NIKOL PAŠINJANI AMETIAJAL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Eiki Berg, PhD

Tartu 2025

Autorsuse deklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 11 388

Diana Liiv, 17.05.2025

Annotatsioon

2023. aasta septembris teatas Mägi-Karabahhi president, peale nädala kestnud Aserbaidžaaani rünnakuid, et Mägi-Karabahhi Vabariik lõpetab eksisteerimise riigina 1. jaanuar 2024. Selle otsusega kadus rahvusvaheliselt areenilt üks *de facto* riik ning laheduse sai üks pikimaid konflikte Euraasias. Bakalaureusetöö eesmärk on uurida, millisena nähti ja kuidas muutusid patroon-kliendi suhted Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahel Nikol Pašinjani ametiajal.

Loomaks arusaama Armeenia Vabariigi peaministri suhtumisest Mägi-Karabahhi Vabariiki ja suhtumises toimunud muutustest Pašinjani ametiajal, viidi läbi kvalitatiivne kontentanalüüs peaministri kõnede põhjal, milles käsitleti Mägi-Karabahhi perioodil 2018-2023. Analüüs keskendus kahele ajaperioodile: Pašinjani ametisse astumisest (08.05.2018) kuni Teise Karabahhi sõja puhkemiseni (27.09.2020) ning vahelehtestamisest (10.11.2020) kuni *de facto* võimude otsuseni Mägi-Karabahhi Vabariigi eksistents lõpetada (28.09.2023).

Analüüsi tulemusel selgus, et Pašinjani võimuletuleku järgselt muutus Armeenia poliitika Karabahhi suunal patrooni huvisid esile tõstvaks. Peaminister nägi Mägi-Karabahhi Vabariigi võimekust iseseisva toimijana, viidates viimasele kui võrdsele partnerile. Samas kinnitas peaminister Armeenia ja Mägi-Karabahhi vaheliste tugevate sugulussidemete olemasolu, nähes piirkonda ühtse ruumina. Samuti muutus analüüsitava perioodil Pašinjani nägemus Armeenia kui patrooni rollist. Nõnda nägi peaminister algselt Armeenia kui patrooni rolli Mägi-Karabahhi ja regiooni julgeoleku tagajana, kuid Teise Karabahhi sõja järgselt tõusis esile Armeenia roll diplomaatilise vahendajana.

Abstract

In September 2023, following a week of aggression by Azerbaijan, the President of the Republic of Nagorno-Karabakh announced that Nagorno-Karabakh would cease to exist as a state on 1 January 2024. With this decision, a *de facto* state disappeared from the international arena, and one of the longest-lasting conflicts in Eurasia was settled. The aim of the thesis is to examine how patron-client relations between Armenia and Nagorno-Karabakh were perceived and how they changed during Nikol Pashinyan's term of office.

In order to gain an understanding of the Prime Minister of the Republic of Armenia attitudes towards Nagorno-Karabakh and the changes that have taken place in it during Pashinyan's term of office, a qualitative content analysis was conducted based on Pashinyan's speeches on Nagorno-Karabakh during the period 2018-2023. The analysis focused on two time periods: from Pashinyan's inauguration (08.05.2018) to the outbreak of the Second Karabakh War (27.09.2020) and from the establishment of the ceasefire (10.11.2020) to the *de facto* authorities' decision to end the existence of the Republic of Nagorno-Karabakh (28.09.2023).

The analysis showed that after Pashinyan came to power, Armenian policy towards Karabakh became putting Armenia first. The Prime Minister saw the Republic of Nagorno-Karabakh's capacity as an independent actor, referring to the latter as an equal partner. At the same time, the Prime Minister reaffirmed the strong kinship ties between Armenia and Nagorno-Karabakh, seeing the region as a single space. During the analysed period Pashinyan's vision of Armenia's role as a patron changed. The Prime Minister initially saw Armenia's role as a patron of Nagorno-Karabakh and the security of the region, but in the aftermath of the Second Karabakh War, Armenia's role as a diplomatic mediator emerged.

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1. Teoreetiline raamistik	8
1.1. Patroon-kliendi suhete teooria	8
2. Metodoloogia	15
3. Juhtumi tutvustus	18
3.1. Mägi-Karabahhi konflikt	18
3.2. Armeenia ja Mägi-Karabahhi vaheline patroon-kliendi suhe.....	20
4. Analüüs	24
4.1. Pašinjani võimuletulekust Teise Karabahhi sõja puhkemiseni.....	24
4.1.1. Võimu legitimeerimine Karabahhi armeenlaste silmis	24
4.2. Sõjajärgsest vaherahust kuni otsuseni lõpetada <i>de facto</i> riigi eksisteerimine.....	32
4.2.1. Armeenia kui patrooni toetuse nõrgenemine	33
Kokkuvõte.....	43
Kasutatud kirjandus	45
Analüüsitud kõned	49
Lisa 1. Koodipuu perioodil 08.05.2018-27.09.2020.....	54
Lisa 2. Koodipuu perioodil 10.11.2020-28.09.2023	58

Sissejuhatus

2023. aasta septembris, peale nädala kestnud Aserbaidžaaani rünnakuid, kirjutas Mägi-Karabahhi Vabariigi president Samvel Šahramanjan alla määrusele, mille kohaselt lõpetas riik 1. jaanuar 2024 eksisteerimise (Civilnet 2023). Selle otsusega kadus rahvusvaheliselt areenilt üks *de facto* riik ja loetud päevadega sai lahenduse kõige pikem konflikt Euraasia postsovetlikes riikides (International Crisis Group 2023).

Armeenia Vabariigi poliitikat on aastakümneid iseloomustanud tihedad sidemed ja tugi Mägi-Karabahhile, mille tagas mõjukatest poliitikutest „Karabahhi klann“ (Jaksa 2015; Kopeček 2019: 6-7). Kuid 2018. aasta Armeenia sametrevolutsiooni ja Nikol Pašinjani ametisse astumise järgselt sai läbi Karabahhi klanni domineerimine Armeenias (Kopeček 2019: 7). Pašinjani ametisse astumine tõi Armeenia poliitmaastikule suured muutused, mil hakkas muutuma ka Armeenia suhtumine Mägi-Karabahhi, mida mitmed autorid (näit. Kopeček 2019; Abrahamyan 2018) kirjeldavad pöördelise momendina Armeenia ja Mägi-Karabahhi suhetes. Nõnda on Pašinjan viidanud oma ametisoleku ajal Mägi-Karabahhile kui osale Armeenias, iseseisva osapoolena läbirääkimistel, kuid olnud valmis ka tunnustama piirkonda Aserbaidžaaani osana (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019c, 2023c; Avedian 2023). Seega muutus Pašinjani ametisse astudes Armeenia välispoliitika suund, mil algselt kindlalt Mägi-Karabahhi esindanud ja toetanud suhtumine pöördus vastuoluliseks ja Armeenia enda huvisid esile tõstvaks (Abrahamyan 2018).

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida, kuidas muutus Nikol Pašinjani ametiajal perioodil 2018-2023 Armeenia suhtumine Mägi-Karabahhi, toetudes patroon-kliendi suhete raamistikule. Sellele vastamiseks esitan järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas käsitleb Pašinjan Mägi-Karabahhi riiklust ametisse astumisest kuni Teise Karabahhi sõjani ja ajavahemikul kuni *de facto* riigi laiali saatmise otsuseni?
2. Millisena näeb Pašinjan Armeenia kui patrooni rolli suhetes Mägi-Karabahhiga ning kuidas see erineb varasemast?

Bakalaureusetöö teoreetiline raamistik põhineb patroon-kliendi suhete teorial. Selle teooria kohaselt kirjeldatakse patrooni ja kliendi vahelisi suhteid kui kahepoolseid vahetustehinguid, mida iseloomustavad vastastikkus, asümmeetrilisus, afektiivsus ja vastavus (Lemarchand, Legg 1972: 151-152; Carney 1989; Veenendaal 2017). Siinkohal käsitlen Armeeniat patrooni rollis ning armeenlastega asustatud Mägi-Karabahhi Vabariiki kliendi rollis. Patrooni-kliendi

suhete teoreetiline raamistik võimaldab välja tuua klientismi eripärad ja tuvastada muutused patrooni suhtumises seoses Nikol Pašinjani võimuletulekuga.

Töö metodoloogiline lähenemine põhineb kõnede analüüsil. Nii viiakse läbi esmastele allikatele toetudes kvalitatiivne kontentanalüüs. Kvalitatiivne kontentanalüüs võimaldab andmete süstemaatilise kodeerimise kaudu tihendada andmete hulka ning keskenduda Pašinjani kõnedespatroon-kliendi suhete tunnustele viitavatele aspektidele ja nendes esinevatele muutused. Tekstianalüüsi puhul on peamiseks analüüsimeetodiks juhtumipõhine analüüs, mil kasutan Armeenia peaministri kabineti avaldatud ingliskeelseid transkriptsioone Nikol Pašinjani sõnavõttudest. Kõnedes esineva teksti dekonstruktsioon võimaldab lahti mõtestada sõnumite tähendusvälja ning tuua esile patroon-kliendi suhetele omased tunnused ja toimunud muutused vaadeldaval ajaperioodil.

Analüüs keskendub kahele ajaperioodile: neist esimene võtab vaatluse alla perioodi Pašinjani ametisse astumisest (08.05.2018) kuni Teise Karabahhi sõja puhkemiseni (27.09.2020), teine hõlmab ajavahemikku vaherahu kehtestamisest (10.11.2020) kuni *de facto* võimude otsuseni Mägi-Karabahhi Vabariigi eksistents lõpetada (28.09.2023).

Bakalaureusetöö esimeses peatükis annan ülevaate patroon-kliendi suhte teoreetilisest raamistikust, et defineerida ja eristada klientismi teistest rahvusvahelistest suhtlusformaatidest. Teises peatükis selgitan andmekogumise- ja analüüsi metoodikat, millele järgneb Mägi-Karabahhi konflikti ja kahe riigi suhete eripärasid sissejuhatav tutvustus. Seejärel viin läbi analüüsi, et vastata töös püstitatud uurimisküsimustele.

1. Teoreetiline raamistik

Bakalaureusetöö teoreetiline raamistik alustab patroon-kliendi suhete teooria laiemast käsitlusest, misjärel vaatleb töö patroon-kliendi suhteid *de facto* riikide kontekstis. Esiteks vaatleb töö, kuidas defineeritakse patroon-kliendi suhteid ning milliste omaduste kaudu eristatakse patroon-kliendi suhteid teistest suhtlusformaatidest. Patroon-kliendi suhete teoreetiline raamistik põhineb valdavalt James C. Scott (1972), Christopher P. Carney (1989), Rene Lemarchand ja Keith Legg (1972) püüdlustel kirjeldada suhteid võimult ebavõrdsete osapoolte vahel, mil autorid jõudsid nelja tunnuseni: asümmeetrilisus, vastastikkus, afektiivsus ja vastavus.

Seejärel avab autor lähemalt patroon-kliendi suhete olulisust *de facto* riikide jaoks, tuues välja patrooni vajalikkuse ja mõju tunnustamata riigi kui kliendi rolli kehtestamisel rahvusvahelistes suhetes. Lisaks kirjeldab töö klientismi kui kahepoolset partnerlussuhet, avades teooriat nii patrooni kui ka kliendi vaatenurgast.

1.1. Patroon-kliendi suhete teooria

Peamiselt riikidevahelisel suhtlusel põhinevas rahvusvahelises süsteemis on riigi positsiooni rahvusvahelisel areenil seotud tema võimekuse ja mõjuga. Nõnda privilegieerib rahvusvaheline süsteem suurriike, jättes väikeriigid sõltuma esimeste huvidest. Väikeriikidega sarnaselt positsioonilt võime leida ka tunnustamata üksused ehk *de facto* riigid. Selliste piiratud ressursside, mõjuvõimu ja rahvusvahelise kogukonna tunnustuseta riikide kriitilise suhtlusformaadina on kirjeldatud patroon-kliendi suhteid.

Antropoloogidelt pärinev raamistik oli algselt mõeldud kirjeldama hõimusesiseid ja regioonidevahelisi võimusuhteid (Scott 1972: 92; Carney 1989: 43). Teooria kohaselt pakkusid hõimujuhid ehk patroonid lojaalsuse eest enda alamatele ehk klientidele teatavaid soodustusi (Carney 1989: 43). Nii on selline võimuerinevus ja ebavõrdsus põhinev formaat mõeldud kirjeldama suhteid poliitiliselt ebavõrdsete üksuste vahel, olles edukalt rakendatav ka rahvusvaheliste suhete kontekstis.

Patroon-kliendi suhete definitsioonis on politoloogide seas leitud üksmeel, kuid siiski ollakse eriarvamusel suhet iseloomustavatele tunnustele antavates rõhuasetustes. James C. Scott (1972: 92) defineerib käsitlust patroon-kliendi suhetest kui teooriat vastastikusest sõprussuhetest, kus mõju ja ressursse omav patroon pakub vähem kindlustatud kliendile kaitset ja soodustusi, saades vastutasuks kliendi lojaalsuse ja toe. Nii omab patroon kontrolli kliendile oluliste ressursside üle, võimaldades seekaudu kontrollida ka kliendi poliitikat. Siinkohal on

aga oluline meeles pidada, et ka kliendil on mõjuvõimu patrooni suhtes, kuna kumbki partner pakub midagi, mida teine hindab (Scott 1972: 93).

Christopher C. Shoemaker ja John W. Spanier (1984: 17-20, viidatud Berg, Vits 2020b järgi) näevad teooriat kui ideoloogilist lähenemist, mille käigus kliendi pakutav rahvusvaheline solidaarsus ja strateegiline eelis muundatakse patrooni poolt materiaalseks toetuseks ja kaitseks. Siiski on tegemist erineva võimekusega osapooltega, mistõttu suhe on selgelt patroonile märksa soodsam kui kliendile, muutes osapooled vähem või enam teineteisest sõltuvaks. Seepärast nähakse patroon-kliendi suhteid ka kui harmoonilist sõltuvussuhet, kus valitseb hierarhiline kontroll (Carney 1989).

Rene Lemarchand ja Keith Legg (1972: 151-152, tõlge autori poolt) lisavad omalt poolt definitsiooni juurde personaalse lähenemise ja mõju ulatuse patroon-kliendi suhetest kaugemale, kirjeldades patroon-kliendi suhteid järgnevalt:

“(...) poliitilist klientismi tuleks vaadelda kui rohkem või vähem personaalset, afektiivset ja vastastikust suhet osalejate või osalejate rühmade vahel, mis käsutab ebavõrdseid ressursse ja hõlmab vastastikku kasulikke tehinguid, millel on poliitilised tagajärjed väljaspool diaadiliste suhete vahetut sfääri.”

Sellises vastastikus sõltuvussuhtes on patrooni roll kujundatav tulenevalt suhte iseloomust. Nõnda määrab patrooni rolli suhtes pakutavate ressursside olulisus ja patrooni positsioon rahvusvahelises süsteemis (Miarka 2023: 1191). Seetõttu eristab Agnieszka Miarka (2023: 1191) kahte tüüpi patroon-kliendi suhteid, millest esimene seisneb otseses suurvõimu kui patrooni ja kliendi omavahelises suhtluses ja teine seab patrooni kõigest vahelülisiks suurvõimu ja kliendi vahele. Rafael Biermann (2024: 6) kirjeldab aga kolme patroon-kliendi suhete ideaalvormi – suurvõimu patronaaž, mitmikjõu patronaaž ja mitteriiklik patronaaž – lisades seekaudu juurde patroonide paljususe ja riigivälise mõõtme. Samuti varieerub ka suhte intensiivsus, mis saab kliendile olla nii vabatahtlik kui ka eluliselt vajalik (Scott 1972: 99-100). Seega on sõltuvuse aspekt määratav nii kliendilt patroonile omistava rolli kui ka patrooni enda positsiooni kaudu suurvõimude suhtes.

Siiski ei ole igasugune toetuse pakkumine patronaaž (Biermann 2024: 7). Nõnda eristab patroon-kliendi suhteid teistest suhtlusformaatidest kindlad tunnused. Samas varieerub patroon-kliendi suhteid uurinud autorite vahel rõhuasetus eristavatele omadustele. Nii kirjeldavad Scott (1972: 93) ja John Duncan Powell (1970: 412) patroon-kliendi suhete vastastikkust olemust ühe peamise tunnusega, mis eristab patroon-kliendi suhteid puhtast

sõltuvusest või patrooni formaalsest autoriteedist. Lemarchand ja Legg (1972: 152) toovad peamise eristava tunnuseks välja aga afektiivsuse ehk isikliku läheduse. Vaatamata erinevatele rõhuasetustele, jõuavad autorid siiski lõpuks nelja tunnuseni, mistõttu võtab Christopher Carney (1989) teooria kokku, defineerides patroon-kliendi suhteid läbi nelja märksõna: asümmeetrilisus, vastastikkus, afektiivsus ja vastavus.

Asümmeetrilisus peegeldab patrooni ja kliendi vahelises suhtes esinevat ebavõrdsust. Selline ebavõrdsus seisneb nii võimu, omandatavate ressursside kui ka positsiooni erinevuses (Scott 1972: 93). Nõnda ei ole patronaaži korral kliendil piisavalt võimekust samaväärselt patrooni pakutavatele hüvedele vastata (*ibid*). Nähes asümmeetrilisust avalduvana peamiselt materiaalsetes küsimustes, toob Carney (1982), viidates Shoemaker ja Spanieri tööle, välja militaarsete kui ka majanduslike ja sotsiaalsete ressursside erinevuse. Siinkohal avaldub erinevus nii ressursside omandamise hulgas kui ka võrreldavuses. Seetõttu muudab asümmeetria suhte ühesuunaliseks, mil ressursid liiguvad patroonilt kliendile, iseloomustades nõnda patrooni hierarhiliselt kõrgemat positsiooni ja võimalõhet osapoolte vahel. Kuid Eiki Berg ja Izzet Yalin Yüksel (2022:4) näevad lõhet patrooni ja kliendi vahel ka julgeoleku kinnitusena. Nii võib patrooni ja kliendi vahelise lõhe suurenemine olla kliendile kasulik, kuna tugevam patroon tähendab võimalikku ligipääsu rohkematele ressurssidele, suuremat turvalisust ning esindatust rahvusvahelisel tasandil (Berg, Yüksel 2022: 5). Samas toob asümmeetrilisus suhtesse konfliktse mõõtme ja haavatavused (Biermann 2024: 4). Nõnda kirjeldavad Legg ja Lemarchand (1972: 154), et mida suurem võimalõhe osapoolte vahel, seda olulisem on patroon kliendile, näitlikustades kliendi suuremat sõltuvust ning haavatavust patrooni toetuse kokkutõmbumisel. Seega ilmneb patrooni ja kliendi vahelise ebavõrdsuse kaudu ka patrooni olulisus kliendile ning suhte intensiivsus.

Lemarchand ja Legg (1972: 152) näevad ühtlasi patrooni ja kliendi staatuste lõhet tihedalt seotuna afektiivsusega. Autorid esitlevad, et muude tunnuste muutumatuna püsides, mida suurem on patrooni ja kliendi vahelise staatuse ja võimu erinevus, seda suurem on ka afektiivsus suhtes ja vastupidi (*ibid*). Seega võib vastupidiselt kliendi haavatavuse suurendamisele patrooni ja kliendi vaheline võimalõhe muuta suhte ka stabiilsemaks. Nii seisneb afektiivsus patrooni ja kliendi läheduses ja kuuluvustundes, avaldades näiteks ühises kultuuris, ajalooliste kogemuse, suguluse ja perekondlike sidemete kaudu (Berg, Yüksel 2022: 4). Tegemist on tugevate sotsiaalsete sidemetega, mis ühendab omavahel suhte osapooli (Lemarchand, Legg 1972: 151). Nõnda näeb Biermann (2024: 11) afektiivseid sidemeid patrooni toetust motiveeriva tegurina. Samuti ilmestab selline side patroon-kliendi suhte

mitteformaalsuse ja vabatahtlikkuse aspekti, olles nii kliendile kui ka patroonile pakutavate hüvede garantiiks. Mistõttu on Carney (1989: 45) seostanud, et tugeva asümmeetrilisuse korral tagab stabiilsuse suhtes afektiivsus, lisades vastupidavust ja turvatunnet. Järelikult on tugev patroon on võimeline kliendile pakkuma rohkem hüvesid ja kindlust, kuid patroon-kliendi suhted ulatuvad ressursside üle kauplemisest kaugemale.

Kummagi osapoole toetuse tagamine nõuab teatud määral vastastikkust. Patroon-kliendi suhted on oma olemuselt kahepoolsed, mis tähendab, et mõlemal osapoolel on midagi anda kui ka võtta (Carney 1989: 45). Nõnda kirjeldab Biermann (2024: 3) patroon-kliendi suhteid kui koostöös ressursside vahetusel põhinevaid partnerlussuhteid. Siinkohal näevad nii Powell (1970: 412) kui Berg ja Yüksel (2022: 4) vastavust sarnaselt asümmeetriliste tunnustega peamiselt avalduvana materiaalses tehingutes – kaupade ja teenuste vahetuses. Kuid vastastikkus hõlmab ka immateriaalseid tehinguid, mil *de facto* riigil on võimalik saada patroonilt ressurssidena turvatunnet, legitiimsust, solidaarsust ja mainet (Vits 2024: 8-9). Vastastikkus kirjeldab vahetussuhte olemust (Berg, Yüksel 2022: 4). Seejuures on vastastikkus tihedalt põimunud asümmeetrilisusega, mil vahetatavad kaubad ja teenused pole võrreldavad. Nõnda on Powelli (1970: 412) kirjelduste põhjal patroonilt kliendile liikuvad materiaalsed hüved suunatud eluliste vajaduste tagamiseks, millele vastutasuks saab patroon kliendilt immateriaalseid isiklikke kui ka poliitilisi teenuseid, sealhulgas lugupidamise ning lojaalsuse. Vastastikkuse puhul on tegemist omadusega, mis määrab suhte väärtuse kummagi osapoole jaoks (Carney 1989: 45). Nii pole vahetatavad kaubad olemuselt võrreldavat, kuid on mõlema osapoole jaoks seda väärtuselt. Siinkohal näeb Biermann (2024: 4) just osapoolte valmisolekut koostööks partnerlust hindava ja soovitud määrgina. Mistõttu vaatamata tehingute asümmeetrilisele olemusele, põhineb vastastikkus mõlemale poolele kasu toovates vahetustehingutes.

Kõige keerulisem on patroon-kliendi suhete uurijatele piiritleda neljast patroon-kliendi suhteid määravast omadusest vastavuse olemust. Nõnda on vastavuse puhul tegemist justkui kolme eelneva - asümmeetria, afektiivsus ja vastastikkus - kombinatsiooniga, kus vastavus kinnistab osapoolte rolli suhtes. Nii on vastavust kirjeldatud kui patrooni ja kliendi vastastikku huvidest kinnipidamise määra (Berg, Vits 2018: 393; Berg, Yüksel 2022: 4). Defineerides vastavust kui määra, näevad nii Carney (1989: 45) kui ka Scott (1970: 94) seda kui teoreetilist kontinuumi ehk pidevustikku, mis paneb paika suhte tugevuse. Tegemist on üheaegselt nii patroon-kliendi suhetele iseloomuliku omaduse kui ka kliendi poolt patroonile pakutava hüvega. Nõnda ootab patroon kliendilt vastutasuks, valdavalt materiaalse toe pakkumisele, vastavust endale olulistes

küsimustes (Carney 1989: 45). Mistõttu tuginedes Biermanni (2024) tööle kujutab vastavus endast kui kestvat mitteametlikku kohustust. Samal ajal, pidades meeles patroon-kliendi suhete kahepoolsust, on vastavus nõutav ka patrooni poolt kliendi huvidega arvestamisel (*ibid*). Seetõttu võib vastavust kirjeldada kui osapoolte lojaalsust või huvide arvestamist üksteisele olulistes küsimustes, et tagada suhte püsivus.

Olles mõeldud kirjeldama suhteid võimult erinevate osapoolte vahel, on mitmed autorid leidnud patroon-kliendi suhete raamistiku edukalt rakendavana *de facto* riikide kontekstis. *De facto* ehk tunnustamata riigid moodustavad eraldi poliitiliste üksuste rühma. *De facto* riigid on kujunenud setsessionistlikest konfliktidest, millest tulenevaid eripärasid patroon-kliendi suhetes on uurinud Biermann (2024) ja Vits (2024). Seejuures tegutsevad tunnustamata riigid äärmiselt ebasoodsates tingimustes, mida iseloomustavad Nina Caspersen (2009: 51) ning Berg ja Kristel Vits (2018: 390; 2020b: 5) avaldatud artiklites peamiselt julgeolekuohud ja poliitiline isoleeritus rahvusvahelisest kogukonnast. Mistõttu, olles sündinud konfliktidest ja seistes vastu väljakutsetele turvalisuse ja heaolu loomisel, napib *de facto* riikidel ressursse (Caspersen 2009: 48-49; 2015: 186; Berg, Vits 2020a: 386-387). Samuti tekitab tunnustamatus ebakindlust. Seetõttu ei näe Caspersen (2009: 51; 2015: 186) hääleõiguse, rahvusvahelise üldsuse ja kogukonna tunnustuse ning toeta *de facto* riikide ellujäämiseks muud varianti, kui toetuda patroonile. Tagades patrooni abiga tõhusad ja stabiilsed poliitilised üksused ning avalike hüviste ja teenuste kättesaadavus, püütakse saavutada *de facto* riikide peamised eesmärgid – füüsiline ellujäämine ja rahvusvaheline tunnustatus (Caspersen 2009: 48; 2015; Comai 2017: 8; Berg, Vits 2020a: 379). Nii on patroon-kliendi suhted kujunenud kriitiliseks suhtlusformaadiks *de facto* riikide eksistentsi tagamisel.

De facto riikide puhul tõmbab enim tähelepanu nende majanduslik, poliitiline ja militaarne sõltuvus patroonist. Nõnda kerkib tunnustamata riikide puhul enim esile poliitiline, militaarne ja majanduslik piiratus, mida Berg ja Yüksel (2022: 3) leiavad patroon-kliendi suhete olemust määravana. Nii võib patronaaž hõlmata kõiki kliendi vajadusi, kuid olulisim on julgeoleku, materiaalse puuduse ja ebakindluse (sh elanikkonna psühholoogilise ebakindluse) vähendamine (Powell 1970: 413; Lemarchand, Legg 1972: 157; Berg, Vits 2018: 391). Patronaaži kaudu õnnestub kliendil ületada rahvusvahelise esindatuse puudujäägid, samuti poliitilised, majanduslikud ja julgeolekualased kitsaskohad. Sellest tulenevalt sõltuvad *de facto* riigid suurel määral patroonide majanduslikust ja poliitilisest toetusest, hõlmates lisaks ka sõjalisi, ideoloogilisi ja kultuurilisi aspekte (Carney 1989: 43; Kolstø 2020: 3). Seega esineb patroon suhtes julgeoleku ja teiste avalike hüvede peamise võimaldajana (Caspersen 2015: 191; Comai

2017: 10). Samuti toetab patroon kliendi sisemise legitiimsuse ja sõltumatuse ülesehitamist (Berg, Vits 2018: 391). Seejuures näeb Biermann (2024) patrooni potentsiaali mõjutada *de facto* riikidele iseloomulike setsessionistlike konfliktide kulgu ja tulemust.

Kuigi sõltuvus patroonist omab mitmeid kliendi arengut ja elujõulisust toetavaid aspekte, esitab suhte püsimiseks vajalik sõltuvus huvide konflikte ning küsimusi patrooni mõjuvõimus. Samuti suurendab *de facto* riigi sõltuvus patroonist kliendi isolatsiooni rahvusvahelisest kogukonnast (Vits 2024: 3). Nii on *de facto* riigi säilimine sõltuv patrooni huvist piirkonna vastu. Miarka (2023: 1192) kirjeldab, et patrooni huvi pakkuda kaitset kliendile on seotud patrooni geopoliitiliste huvidega. Kuid tulenevalt patroon-kliendi suhete vastastikkust ja osapoolte vahelist lojaalsust nõudvast iseloomust, näeb Pål Kolstø (2020) siin aga konflikti. Kolstø (2020: 3) kirjelduste põhjal võivad *de facto* riikide kontekstis patrooni ja kliendi prioriteedid ning huvid oluliselt erineda. Patrooni vähene huvi *de facto* riigi vastu aga väljendub paratamatult vähenenud toetuses, mis omakorda märgib suhte ebaõnnestumist (Berg, Yüksel 2022: 6). Samuti võib patrooni suur huvi ja mõjuvõim tõstatada küsimuse *de facto* riigi agentsusest kui iseseisvusest, mil sõltuvust patroonist peetakse tõendiks võimetusest iseseisva toimijana tegutseda (Caspersen 2009: 47-48; Berg, Vits 2020a; 2020b: 5-6). Nii omavad patroonid suhtes kliendiga märkimisväärset mõjuvõimu nii ressursside kui ka *de facto* riigi sise- ja välispoliitika üle (Powell 1970: 424; Berg, Vits 2020a; Berg, Yüksel 2022: 6). Omamata piisavalt õiguskaitsevahendeid, jäävad kliendid sellistes suhetes haavatavaks (Powell 1970: 424). Seetõttu võib patrooni tugev mõjuvõim kahjustada kliendi püüdusi nii laiema maailma silmis kui ka siseriikliku legitiimsuse saavutamisel (Caspersen 2015). Sellele vaatamata tasub meeles pidada patroon-kliendi suhete kahepoolsust, mille puhul Berg ja Yüksel (2022) on kirjeldanud, et kliendil on võimalik enda huvisid edendada surveavalduste, omapoolsete nõudmiste kui ka patrooni huvisid trotsides.

Sellegipoolest on osapooled patroon-kliendi suhtes partnerid, saades kumbki kasu nii materiaalsete kui ka immateriaalsete tegurite näol. Carney (1989) on kirjeldanud nii patroonile kui ka kliendile olulisi kasutegureid patroon-kliendi suhtesse astumisel. Nii võimaldab Carney (1989: 48-50) sõnul patrooni toetus lisaks julgeoleku tagamisele ja majanduslikule toele infrastruktuuri ülesehitamiseks arendada ka kliendi kohalikke institutsioonide võimekust, tõsta elanikkonna heaolu ja *de facto* riigi legitiimsust elanikkonna ees kui ka parandada tunnustamata riigi positsiooni rahvusvahelise süsteemi toimijate suhtes (*ibid*). Lisaks teenivad tunnustamata üksused endale sõbra rahvusvahelise areeni karmides oludes toimetulemiseks (*ibid*). Kuid niisamuti asuvad patroonid toetama *de facto* riike kui kliente, et suurendada enda

rahvusvahelist prestiiži, teenida strateegilisi eeliseid ja kliendi solidaarsust (*ibid*). Eelised, mida patroon saab astudes suhtesse kliendiga, määravad nii kliendi väärtuse kui ka suhte tugevuse (sh on oluline patrooni jätkuv vajalikkus kliendile) (*ibid*). Kuid patroon võib kasutada ka suhet oma ideoloogia levitamiseks, mõjutades kliendi riigi valitsust endale sobivas suunas (*ibid*). Seega võib patroon-kliendi suhteid vaadelda ka kui vastastikku kasulikke vahetustehinguid, kus võita on nii patroonil kui ka kliendil.

2. Metodoloogia

Antud peatükk annab ülevaate töös kasutatavatest uurimismeetoditest ning andmete kogumise ja analüüsi põhimõtetest. Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelisi patroon-kliendi suhteid on seni uuritud valdavalt kuni Teise Karabahhi sõjani (vt näit. Modebadze 2021, Miarka 2023, Vits 2024). Käesolev bakalaureusetöö on esimene, mis kirjeldab Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelisi patroon-kliendi suhteid ja nendes toimunud muutusi keskendudes Nikol Pašinjani ametiajale. Tulenevalt töö eesmärgist kasutab autor Armeenia ja Mägi-Karabahhi patroon-kliendi suhete uurimiseks kvalitatiivset kontentanalüüsi, mida on põhjalikult kirjeldanud Margrit Schreier (2014).

Kvalitatiivne kontentanalüüs on kodeerimisraamistikul põhinev süstemaatiline, andmeid analüüsiks tihendav meetod, mis on kohandatav vastavalt teoreetilisele raamistikule ja analüüsitavale materjalile (Schreier 2014: 171). Seejuures on Schreieri (2014: 181) kirjelduse kohaselt meetod sobiv just tekstilise materjali analüüsiks. Kvalitatiivne kontentanalüüs võimaldab keskenduda analüüsitavates materjalides nendele aspektidele, mis on seotud uurimisküsimusega (Schreier 2014: 170). Nõnda saab meetodiga selgitada, kuidas muutus Nikol Pašinjani ametiajal perioodil 2018-2023 Armeenia suhtumine Mägi-Karabahhi, toetudes patroon-kliendi suheteid iseloomustavatele tunnustele. Andes analüüsitavast materjalist üksiksasjaliku kirjelduse, võimaldab kontentanalüüs võtta arvesse ka varjatud ehk kontekstist sõltuvad tähendused (Schreier 2014: 173; 176). Mistõttu ei jää uurimismeetodi puhul varju ka võimalikud harvaesinevad arvamused ja tähendused, andes võimalikult laialdase ja sisuka tulemuse Armeenia kui patrooni rolli konstrueerimisest ning peaministri suhtumisest Mägi-Karabahhi kui klienti.

Analüüsitava tekstikorpuse moodustavad Armeenia peaministri kodulehel avaldatud Pašinjani sõnavõttude ametlikud ingliskeelsed transkriptsioonid ajavahemikul 2018-2023. Ametlikud ingliskeelsed transkriptsioonid väljendavad täpsemalt Pašinjani seisukohti ja vaateid ning samuti vähendavad tõlkimisel analüüsiks sobivasse keelde autoripoolset subjektiivsust. Algallikate põhjal teostatav kontentanalüüs võimaldab süstemaatiliselt dekodeerida analüüsitavat teksti ning dekonstrueerida sõnumid. Tegemist on juhtumipõhise analüüsiga, mille eesmärk on kirjeldada Pašinjani kõnedes esinevaid patroon-kliendi suhetele omaseid tunnuseid vaadeldaval ajaperioodil. Analüüsile lähenetakse deduktiivselt, mil tuginedes patroon-kliendi suhete teooriale, kirjeldatakse kõnedes tuvastatu põhjal Pašinjani suhtumist Mägi-Karabahhi ja selles toimunud muutusi. Seejuures otsitakse vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Kuidas käsitleb Pašinjan Mägi-Karabahhi riiklust ametisse astumisest kuni Teise Karabahhi sõjani ja ajavahemikul kuni *de facto* riigi laiali saatmise otsuseni?
2. Millisena näeb Pašinjan Armeenia kui patrooni rolli suhetes Mägi-Karabahhiga ning kuidas see erineb varasemast?

Töö keskendub Nikol Pašinjani ametiajale, mida mitmed autorid on pidanud murranguliseks ja Armeenia välispoliitika suunda muutvaks perioodiks (näit. Abrahamyan 2018; Kopeček 2019; Miarca 2023). Sellesse perioodi mahutub nii Teine Karabahhi sõda kui ka tunnustamata riigivõimude otsus Mägi-Karabahhi Vabariigi eksistents lõpetada. Mistõttu analüüsitakse töös Pašinjani kõnesid kahel ajaperioodil: peaministri ametisse astumisest (08/05/2018) kuni Teise Karabahhi sõja puhkemiseni (27/09/2020) ja vaherahu kehtestamisest (10/11/2020) kuni *de facto* võimude otsuseni Mägi Karabahhi Vabariigi eksistents lõpetada (28/09/2023).

Analüüsiks relevantsete andmeallikate kaasamiseks eraldas töö autor vaadeldavasse perioodi kuuluvate kõnede, avalduste ja sõnavõtude seast need, mis sisaldasid märksõnu „*Nagorno Karabakh*”, ja „*Artsakh*”. Valitud 137-st kõnest eraldati analüüsi eesmärki ja bakalaureusetöö mahtu silmas pidades 29 kõnet, mis sisaldasid patroon-kliendi suhetele omaseid tunnuseid – asümmeetria, afektiivsus, vastastikkus ja vastavus.

Andmeanalüüs tugineb kodeerimisraamistikule (lisad 1, 2), mis on ülesehitatud kombineerides teooria- ja andmepõhiseid kategooriaid ning mille puhul järgitakse Schreieri (2014: 175) ühemõõtmelisuse, vastastikuse välistavuse ja ammendavuse nõudeid. Teooriapõhiste ehk analüüsi põhikategooriate aluseks on patroon-kliendi suhete neli iseloomulikku tunnust:

- 1) asümmeetrilisus kui suhete ebavõrdne iseloom avaldudes läbi osapoolte võimekuste erinevuse;
- 2) afektiivsus kui ajaloolis-kultuuriliste, hõimkondlike ja muude ühendavate sidemete avaldumine;
- 3) vastastikkus kui omavaheliste vahetustehingute olemus;
- 4) vastavus kui lojaalsus ja üksteisele oluliste huvidega arvestamine.

Alamkategooriate loomisel lähtutakse andmepõhiselt, mil indikaatoriteks on patroon-kliendi suhete neljale tunnusele viitavad laused, lauseosad ja lõigud.

Kontentanalüüsi miinuseks on võimalik autoripoolne subjektiivsus valimi koostamisel, kodeerimisel ning analüüsil, mille vähendamiseks võetakse analüüsi läbiviimisel aluseks kindlalt paika pandud uurimisküsimused, teoreetilises raamistikus defineeritud patroon-kliendi

suhetele iseloomulikud tunnused kui ka arvestatakse uuritava juhtumi eripärasid. Vähendamaks subjektiivsust andmete selekteerimisel, põhineb analüüsitavate kõnede valik süstemaatilisel ja eesmärgipärasel juhuvalimil, mil aluseks on võetud Mägi-Karabahhi temaatika käsitlemine kui ka kõnedes patroon-kliendi suhetele omaste tunnuste avaldumine. Seejuures ei ole kvalitatiivse kontentanalüüsi eesmärk valimi representatiivsus, vaid analüüsitavate tekstide vastavus teorias käsitletavate suhete iseloomule, kodeerimise järjepidevus ja analüüsitavate kategooriate selge kirjeldus (Schreier 2014: 178). Kodeerimisraamistiku üheselt mõistetavuse ja kvaliteedi tagab Schreieri (2014: 171) sõnul meetodi süstemaatilisus, kahekordne kodeerimine ning analüüsi kategooriate selge kirjeldus.

Bakalaureusetöö tulemuste põhjal saab teha täpsemaid järeldusi Armeenia ja Mägi-Karabahhi suhete dünaamikast vaadeldavatel ajaperioodidel ning mõnevõrra üldisemaid tähelepanekuid patrooni-kliendi suhete iseloomust suures plaanis. Samas on oluline märkida, et töö tulemus ei kirjelda Armeenia kui riigi poliitikat Mägi-Karabahhi suunas, mil analüüsi tulemused kirjeldavad Armeenia peaministri Nikol Pašinjani nägemust Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelistest suhetest.

3. Juhtumi tutvustus

Bakalaureusetöö keskendub Armeenia suhetele *de facto* iseseisva Mägi-Karabahhi Vabariigiga, kus Armeenia etendab patrooni rolli, tagades seeläbi vaenuliku keskkonnaga ümbritsetud setsessionistliku piirkonna kestlikkuse. Nõnda on Mägi-Karabahh sündinud vägivaldse eraldumise katse tulemusena. Seejuures käsitletakse üldjuhul Mägi-Karabahhi armeenlaste soovi luua omariiklus või ühineda Armeeniaga selle piirkonna elanike rahvusliku enesemääramisena Aserbaidžaaani juriidilise kehandi arvelt, kui Mägi-Karabahhi pikaajalist lahendamatu konflikti, mis aktiveerus Esimese ja Teise Karabahhi sõja näol. Mõistmaks konflikti juurpõhjuseid ja Armeenia ajaloolist rolli Mägi-Karabahhi armeenlaste eestkostjana, toetaja ja kaitsjana, väärub juhtum sissejuhatavat ülevaadet.

3.1. Mägi-Karabahhi konflikt

Kuigi Mägi-Karabahhi konflikti alguseks peetakse 1988. aasta sündmusi, ulatuvad konfliktini viinud sündmused kaugemale ajalukku, kuna vaidlus piirkonna kuulumisest aserite võimu alla kui ka armeenlaste põlise elupaiga üle on kestnud pea sajandi. 19. sajandiks oli Mägi-Karabahhi piire korduvalt ümber joonistatud, kuid kuni Vene impeeriumi kontrolli alla jäämist puudusid Svante E. Cornelli (1999) põhjaliku ülevaate põhjal piirkonnas suuremad pinged ja konfliktid armeenlaste ja aserite vahel. Vene impeerium kujundas piirkonnas kogukondade suhtumist, mil armeenlaste soositusega vastandati neid Türgi liitlasteks ja vaenulikuks peetud aseritele (Cornell 1999: 5). Seejuures kirjeldab Correll (1999:7), tsiteerides Tadeusz Swietochowskit, et iga kord kui Vene riik kriisi sattus, vallandusid massilised vägivalda puhangud Armeenia ja Aserbaidžaaani kogukondade vahel. Nõnda on Armeenia ja Aserbaidžaaani vahelised pinged olnud tugevalt mõjutatud Venemaa otsustest ja tegevusest.

Esimese maailmasõja järgselt seadis Ottomani impeeriumi lagunemine ning armeenlaste ja türklaste vahel konfliktide tekkimine püsiva pinnase Armeenia ja Aserbaidžaaani vahelisteks kokkupõrgeteks (Khan 2021: 28). Seda omakorda süvendas armeenlastes ärganud rahvusliku suveräänsuse idee (*ibid*). Samuti ei leevendanud pingeid brittide otsus kinnitada Karabahhi kuulumist Aserbaidžaanile kui ka suurvõimude soov tagada ligipääs Bakuu naftaväljadele (Cornell 1999: 7; Yemelianova 2023: 1344).

Pärast 1917. aasta oktoobrirevolutsiooni Venemaal sündis Taga-Kaukaasia Föderatsioon, mis end aasta hiljem iseseisvaks kuulutas. Siiski ei osutunud Lõuna-Kaukaasia rahvaste lepitamine kergeks protsessiks. Nõnda kuulutati 1918. aasta mais välja nii Aserbaidžaaani Demokraatlik Vabariik kui ka Armeenia Demokraatlik Vabariik, millest viimane oli esialgu territooriumita

(Cornell 1999: 7). Iseseisvusaeg ei kestnud aga kaua, sest juba 1920. aastal sisenes punaarmee Aserbaidžaanis ja Nõukogude võim kehtestas end kogu Lõuna-Kaukaasias. Sellega sai alguse ka poliitiline võitlus Karabahhi üle kui ka piirkonna sotsiaal-poliitiline ja etnilis-rahvuslik lõhenemine (Cornell 1999: 8; Yemelianova 2023: 1341-1342).

Algas Armeenia ja Aserbaidžaanis piiritlemise protsess, mis kujutas endast pigem geopoliitilist kompromissi rivaalitsevate suurjõudude vahel (Cornell 1999: 8; Yemelianova 2023: 1345). Algselt Vene võimu poolt soosingus Armeenia oli saavutamas Karabahhi üle kontrolli, kui Aserbaidžaan otsuse vaidlustas ning Jossif Stalin kokkuleppel äsja loodud Türgi Vabariigiga Karabahhi piirkonna Aserbaidžaanis Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi (edaspidi Aserbaidžaanis NSV) kontrolli alla andis (Cornell 1999: 8). See otsus peegeldas Galina M. Yemelianova (2023) sõnul selgelt piirkonna jätkuvat sõltuvust aastakümneid kestnud Vene ja Türgi valitsuste vastasseisust. Correlli (1999: 8-9) vaatest oli aga tegemist suurriikide silmis pragmaatilise lahendusega piirkonnas rahu säilitamisel. Vaidlus piirkonna kuuluvuse üle aga jätkus, kuni Karabahh otsustati lõplikult jätta Aserbaidžaanis NSV koosseisu. Seejuures sai Karabahh ka märkimisväärse autonoomia. Eripärane lahendus, millega loodi justkui vabariik liiduvabariigi sees, sai Cornelli (1999: 9-11) ülevaatele tuginedes ka edaspidiste konfliktide allikaks.

Otsus, millega kinnitati Karabahhi piirkonna kuulumine Aserbaidžaanis NSV koosseisu, oli selgelt armeenlastele pettumuseks, mistõttu ei möödunud ka 70-aastane nõukogude periood ilma kokkupõrgeteta. Armeenlaste missiooniks sai Moskva veenmine Karabahhi üleandmiseks Armeenia NSV-le, mistõttu kasvasid rahutused ja pinged kogukondade vahel (Cornell 1999: 10-12). Olukord arenes kiiresti, kui 1980ndate lõpus muutus Nõukogude Liidu viimase riigipea, Mihhail Gorbatšovi, juhtimisel õhkkond avatumaks. Armeenlased nägid muutustes oma võimalust. Nõnda tugevnesid nõudmised Aserbaidžaanis vastu ja meeleavaldused muutusid poliitiliseks, viies osapooled lõpuks teostama etnilist puhastust (Correll 1999: 13-14). Siiski, vaatamata Aserbaidžaanis vastuseisule, võttis Mägi-Karabahhi piirkondlik nõukogu 1988. aasta veebruaris vastu resolutsiooni Armeenia NSV-ga liitumiseks.

Karabahhi nõukogu otsus aga olukorda ei lahendanud ja meeleavaldused kasvasid irredentistlikuks liikumiseks, mida juhtis Karabahhi komitee (Yemelianova 2023: 1349). Samuti said Moskva vastuseisust piirkonna liitumisele Armeeniaga julgust iseseisvust püüdlevad poliitilised jõud (Yemelianova 2023: 1349). Lõpuks loodigi 1991. septembris Nõukogude Liidu lagunemise järel Mägi-Karabahhi Vabariik, mis omakorda vallandas aga

Esimese Karabahhi sõja. 1994. aastal sõlmiti rahuleping, mille järgselt Mägi-Karabahi faktiliselt iseseisvus.

Mägi-Karabahhi *de facto* iseseisvust jäi ohustama „külmutatud“ konflikti ülessoojenemine. Pea 30-aasta vältel kogunenud pingete tulemusel lahvatas 2020. aasta 27. septembril taaskord sõjategevus. Kuus nädalat kestnud lahingud tõid Aserbaidžaanile palju edu – tagasi võideti suurem osa Armeeniale Esimeses Karabahhi sõjas kaotatud territooriumist ning oluline osa Mägi-Karabahhi endise autonoomse oblasti piiridest (Modebadze 2021: 107; International Crisis Group 2023). Pärast mitmeid ebaõnnestumisi suudeti 9. novembril taaskord Venemaa vahendusel sõlmida vaherahu. Kokkuleppe kohaselt hakkasid Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühendusteed läbi Lachini koridori turvama Venemaa rahuvalvajakad.

Kuid rahu ei olnud püsiv. Teise Karabahhi sõjale järgnenud aastate jooksul esines korduvalt relvarahu rikkumisi ja kokkupõrkeid. Olulisimad sündmused said aga alguse, kui 2022. aasta detsembris hõivasid Aserbaidžaanlased Lachini koridori. Näiliselt pidi tegemist olema protestiga Mägi-Karabahhis ebaseadusliku kaevandamise keskkonnamõjudele vastu (Heintz 2023). Olukord kujunes aga pikaajaliseks blokaadiks, mis tekitas tõsise humanitaarkriisi, mille vastu ka Vene rahuvalvajakad võimetuks jäid (Center for Preventive Action 2024). 2023. aasta septembris pinged kulmineerusid, kui mõni päev pärast kokkulepet Lachini koridori avamiseks alustas 19. septembril 2023 Aserbaidžaan pealetungi Mägi-Karabahhis. Aserbaidžaan saavutas kahepäevase sõjategevusega armeenlaste kapituleerumise (Center for Preventive Action 2024). Vaid veidi enam kui nädal peale sõjategevuse algust teatas Mägi-Karabahhi president otsusest lõpetada Mägi-Karabahhi Vabariigi kolm aastakümnet kestnud eksisteerimine *de facto* riigina (Civilnet 2023). Šokeeritud armeenlased kogunesid seepeale tänavatele ja nõudsid Pašinjani tagasiastumist, süüdistades peaministrit ja tema valitsust suutmatuses kaitsta etnilisi armeenlasi (Center for Preventive Action 2024). Nii sai ootamatult lõpu üks Euraasia kõige pikemaajalised konfliktid (International Crisis Group 2023).

3.2. Armeenia ja Mägi-Karabahhi vaheline patroon-kliendi suhe

Armeenia ja Mägi-Karabahhi vaheline patroon-kliendi suhe eristus Vincenc Kopeček (2019) ja Miarka (2023) väitel teistest Euraasias paiknevate *de facto* riikide ja nende patroonide vahelistest suhetest. Seetõttu on enne analüüsi oluline välja tuua Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelisi suhteid kujundanud olulisemad tunnused.

Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelisi patroon-kliendi suhteid on kujundanud seda ümbritsev konfliktne keskkond. Biermann (2024) kirjeldab patroon-kliendi suhteid mõjutavaid tegureid

de facto riikidele omastes setsessionistlikes konfliktides. Sellistes konfliktides on patroon konflikti väline kolmas osapool, kes pakub tuge enda kliendile kui konflikti ühele osapoolle (Biermann 2024: 5). Mägi-Karabahi ajaloo jooksul oli *de facto* piirkonna toetamises esile tõusnud mitmeid toimijaid. Seejuures mängis olulist rolli Mägi-Karabahi konflikti vahendajana ka Venemaa. Sellest tulenevalt on mitmed autorid (vt. näit. Shirinyan 2013, Modebadze 2021, Miarka 2023) täheldanud Venemaa geopoliitilisi huvisid, soovi säilitada piirkonnas mõju kui ka Venemaa poolset huvi konflikti jätkuvuses, mis illustreerib Venemaad olulise toimijana sündmustes Mägi-Karabahi ümber. Sellegipoolest astus patrooni rolli hoopis Armeenia, kelle toetus Karabahhis oli märgiline, tagades riigi ellujäämise ja olles Karabahi lülis välismaailmaga (Berg, Vits 2018: 397; Modebadze 2021: 103; Landgraf, Seferian 2024). Armeenia ja Mägi-Karabahi vaheline patroon-kliendi suhe ei olnud tavapärane, kuna Mägi-Karabahi oli Armeeniale mitte ainult klient, vaid Casperseni (2008) käsitlusele tuginedes ka sugulasriik. Seejuures põhines Armeenia ja Mägi-Karabahi vaheline patroon-kliendi suhe etnilisel sugulusel (Vits 2024: 13). Peamiselt etniliste armeenlastega asustatud endine Aserbaidžani territoorium oli nõnda tugevalt armeenialiku iseloomuga, moodustades Armeeniaga ühtse ruumi (Berg, Toomla 2009: 42; Modebadze 2021: 103; Miarka 2023: 1192). Nõnda rõhutades Armeenia ja Mägi-Karabahi tugevaid ajaloolisi sidemeid ja läbielamisi (vt. näit. Kopeček 2019; Miarka 2023), oli Mägi-Karabahi kinnistanud oma koha nii Armeenia ajaloo pärandis kui ka rahvuslikus teadvuses. Kuid niisamuti oli Mägi-Karabahi elanikkonnas kinnistunud ettekujutus Armeenias kui kaitsjast (Kopeček 2019). Seetõttu, tulenevalt tihedatest etnilistest sidemetest, olid Armeenia suhted Mägi-Karabahhiga olnud tugevalt afektiivsed, milles Biermann (2024: 15) näeb ka patrooni suuremat valmisolekut toetust pakkuda.

Kuna Biermanni (2024: 7) väitel on peaaegu kõik setsessionistlikud konfliktid oma olemuselt etnilised, näeb autor riikide kõrval ka mitteriiklike toimijate (sh diasporaa) võimekust avaldada mõju ja toetust kliendile. Armeenia ja Mägi-Karabahi vahelistes suhetes oli olulisel kohal Armeenia diasporaa majanduslik ja sotsiaalne tugi Mägi-Karabahhile, millele on tähelepanu pööranud Caspersen (2008), Berg ja Vits (2018) kui ka Miarka (2023). Seejuures näeb Vits (2024: 14) Armeenia diasporaa toetust mõningal määral Mägi-Karabahi sõltuvust Armeenias leevendava tegurina.

Armeenia ja Mägi-Karabahi vaheline patroon-kliendi suhe oli kõige kõrgema sõltuvusastmega suhtepaar (Vits 2024: 13). Nõnda tuvastas Vits (2024: 13-14) Mägi-Karabahi sõltuvana Armeenias kõigis valdkondades – nii poliitiliselt, sõjaliselt,

majanduslikult kui ka sotsiaal-kultuuriliselt. Mägi-Karabahhi tugeva sõltuvuse Armeenias toob samuti välja Kopeček (2019: 7), pöörates tähelepanu peamiselt sõltuvusele majanduses, kaitses ja välispoliitikas. Seejuures, kuigi tihedatele majanduslikele sidemetele on tähelepanu juhtinud mitmed autorid (näit. Berg, Toomla 2009, Miarka 2023), kirjeldas Kopeček (2019: 8) nimetatud valdkondades Mägi-Karabahhi täielikult Armeenias kui patroonist sõltuvana. Seda tulenevalt eelkõige infrastruktuurist, kuna Mägi-Karabahhi ainsad välismaailmaga ühendavad kaubateed kulgesid läbi Armeenias. Ka saab välja tuua rahandusliku sõltuvuse – Mägi-Karabahhi eelarve sõltus patrooni toetusest ja piirkonna valuuta oli Armeenias dramm (*ibid*). Seega võib öelda, et Mägi-Karabahhi moodustas Armeenias ühtse majandusruumi. Lisaks kirjeldatule tugines Karabahhi Armeenias õigussüsteemile ja poliitiliste institutsioonide võimekusele (Kopeček 2019: 9). Samuti kattusid Armeenias ja Mägi-Karabahhi riikliku tähtsusega päevad ja pühad, näidates ühtsust kultuuriruumis, uskumustes ning ajaloos (Vits 2024: 9-10).

Toetumine patrooni võimekusele avaldus ka välispoliitilistes aspektides, mida ilmestas hästi konflikti läbirääkimiste formaat. Nõnda ei käsitletud Mägi-Karabahhi kui *de facto* riiki kõnelustel osalisena, jättes nõnda kliendi sõltuma täielikult patrooni esindusvõimest ja huvidest piirkonnas (*ibid*). Selliselt näevad konflikti lahendamisel kliendi kui osapoole kõrvale jätmist Berg ja Vits (2020a: 384) patrooni poolt tuleneva piiranguna tunnustamata riigile. Samuti on tegemist asjaoluga, mis tekitab Mägi-Karabahhis rahuolematust, sest Armeenias suhtumine ja positsioon oli kogu konflikti vältel muutlik (Kopeček 2019: 8). Samas polnud Armeenias puhul kõnelustel tegemist peamise läbirääkijana, mistõttu selle rolli osundas Miarka (2023: 1192) Venemaale.

Vaatamata eelnevalt kirjeldatud Mägi-Karabahhi tugevale sõltuvusele Armeenias ressursidest ja võimekusest, omas Mägi-Karabahhi Vabariik ka mõju Armeenias. Nõnda olid nii Armeenias kui ka Mägi-Karabahhil vastastikku mehhanismid üksteise poliitiliste otsuste mõjutamiseks (Kopeček 2019: 7). Ühte tähtsamat rolli omas siinkohal „Karabahhi klann.“ Karabahhi klanni mõju väljendus Armeenias kõrgeid poliitilisi kohti omanud, kuid Mägi-Karabahhi sidemetega ametnikes, kelle hulka kuulusid nii Armeenias kaks endist presidenti Robert Kotšarjan ja Serž Sargsjan, kuid ka teisi valitsus- ja ärieliidi tegelasi (Berg, Vits 2020a: 390). Perioodi klanni juhtimise all on kirjeldanud Kopeček (2019: 5) ja Miarka (2023: 1198) kui aega, mil Armeenias poliitikas domineerisid Mägi-Karabahhi huvid. Seekaudu ilmnes patroon-kliendi suhteid iseloomustanud vastastikkus Armeenias poliitikas. Mägi-Karabahhist pärit poliitiline eliit omas kõrgeid positsioone Armeenias kaitsestruktuurides, kaasa arvatud armees, tagades nõnda *de*

facto riigi kaitse ning leevendades samas sõltuvust patroonist (Kopeček 2019). Mistõttu kuni 2018. aastani, mil Pašinjan ametisse astus, pidasid mitmed analüüsid (vt. näit. Caspersen 2008; Kopeček 2019; Berg, Vits 2020a) Armeeniat hoopis mitte-ametlikult Karabahhi tööriistaks.

2018. aasta sametrevolutsioon ja Nikol Pašinjani ametisse astumine sai Armeenia poliitikas pöördeliseks momendiks, millele on viidanud nii Eduard Abrahamyan (2018), Kopeček (2019), Miarka (2023). Seda nii sise- kui ka välispoliitikas ning suhetes Mägi-Karabahhiga. Siiski pole varasemalt analüüsitud lähemalt Nikol Pašinjani ametiajal toimunud muutusi peaministri suhtumises ning Teise Karabahhi sõja järgset perioodi. Seetõttu keskendub antud bakalaureusetöö analüüs Pašinjani ametiajal peetud kõnedes avalduvatele seisukohtadele suhetes Mägi-Karabahhiga ning nendes toimunud muutustele.

4. Analüüs

Käesoleva töö uurimisküsimustest lähtudes annab järgnev peatükk ülevaate Nikol Pašinjani kõnede analüüsi tulemustest. Töö teoreetilises peatükis tutvustatud patroon-kliendi suhetele omaste tunnuste tuvastamiseks ja analüüsimiseks käsitletakse töös siseriiklikule auditooriumile, sh Armeenia ja Mägi-Karabahhi elanikele suunatud kõnesid. Sealjuures on enim tähelepanu pööratud Armeenia ja Mägi-Karabahhi ajaloos olulistel tähtpäevadel peetud kõnedele ning Pašinjani visiitidel Mägi-Karabahhi ja kohtumistel Mägi-Karabahhi presidendiga väljaöeldud sõnumitele.

Analüüs on jaotatud kahte alapeatükki, millest esimene vaatlleb Pašinjani kõnesid peaministri ametisse astumisest (08/05/2018) kuni Teise Karabahhi sõja puhkemiseni (27/09/2020). Teine peatükk keskendub Pašinjani kõnedele alates vaherahu kehtestamisest (10/11/2020) kuni *de facto* võimude otsuseni Mägi Karabahhi Vabariigi eksistents lõpetada (28/09/2023).

4.1. Pašinjani võimuletulekust Teise Karabahhi sõja puhkemiseni

Armeenia peaministri ametisse vannutamise kuni Teise Karabahhi sõja puhkemiseni oli analüüsiks valimi koostamise hetkel¹ peaministri kodulehel avaldatud 56 sõnavõttu ja kõnet viidetega „*Nagorno-Karabakh*“ ja „*Artsakh*,“ millest analüüsiti 13 kõnet. Valim koosneb kõnedest ja sõnavõttudest alates 2019. aastast, mil märksõnaotsingu tulemustel ei leidunud varasemaid antud töö eesmärkidele vastavaid kõnesid ega sõnavõtte. Seejuures leidis analüüsitud ajaperioodil märksõnaotsingu tulemusel viitega „*Nagorno-Karabakh*“ vaid 1 kõne, mis oli suunatud siseriiklikule auditooriumile. Nõnda viitab Pašinjan ametisse astumisest kuni Teise Karabahhi sõjani Mägi-Karabahhile harva ja enamasti välisvisiitidel peetud kõnedes ja sõnavõttudes. Samal ajal siseriiklikule auditooriumile avaldatud kõnedes ja sõnavõttudes, kus peaminister selgitab Armeenia riiklike positsioone Mägi-Karabahhi konflikti ja Armeenia kui patrooni rolli suhtes, on läbivalt viidatud piirkonnale kui Artsahhi Vabariigile, väljendudes nõnda ka antud analüüsi tulemustes.

4.1.1. Võimu legitimeerimine Karabahhi armeenlaste silmis

Armeenia sisepoliitikat kui ka laiemalt Armeenia kogukonda raputanud sametrevolutsiooni järgselt kumab Pašinjani kõnedes välja selgelt vajadus kinnitada Armeenia kui patrooni rolli Mägi-Karabahhi kaitsjana. Tunnistades, et revolutsioon on muutnud ka patroon-kliendi suhete olemust, kinnistas Pašinjan enda võimu Karabahhi armeenlaste silmis. Seda läbi patrooni

¹ Viimati kontrollitud 28.12.2024.

ressursside, lubaduste, jagatud identiteedi, väärtuste, missiooni, ühise regiooni kui ka Mägi-Karabahi enda võimekuste esile toomise kaudu. Seejuures näeb Pašinjan patrooni mõjuvõimu kliendi üle, kuid mitte domineerivat üleolekut kliendi võimekustest ja huvidest. Mistõttu on analüüsitaval perioodil Pašinjani kõnedes valdav rõhk patroon-kliendi suhete afektiivsetel ja vastastikustel tunnustel, jättes tahaplaanile asümmeetrilised tunnused.

Pašinjani kõnedes ühte olulisemat rolli märgib Armeenia toetus Karabahhile konflikti läbirääkimisprotsessis. Nii näeb Pašinjan Armeenia diplomaatilist võimekust konflikti läbirääkimisraamistikus, kus Pašinjan rõhutab rahumeelse lahenduse saavutamist. Peaministri kõnede põhjal on Armeenia ülesanne Mägi-Karabahi ees suurendada viimase osalust läbirääkimisprotsessis, et konflikti lahendus vastaks Karabahi huvidele. Nõnda väljendub asümmeetriat ja vastastikkust ilmestava tunnuse kõrval ka vastavus Armeenia ja Mägi-Karabahi vahelistes suhetes, kus Pašinjan näitab välja Karabahi huvidega arvestamist konflikti lahendamisel. Selle kinnitamiseks peab Pašinjan oluliseks nn „Müncheni printsiipide“ järgimist (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020c). Nimetatud printsiipide puhul on tegemist Pašinjani esitletud ideega kuuest konflikti lahendamise tingimusest Müncheni rahukonverentsil, millel peaministri sõnul peab põhinema ka konflikti läbirääkimiste raamistik (Caucasus Watch 2020).

Kuna konflikti lahendus tähendab Pašinjanile kõigi osapoolte, sealhulgas Mägi-Karabahi huvidega ja elanike õigustega arvestamist, on peaministri sõnul Armeenia diplomaatiline võimekus piiratud. Pašinjan näeb olulisena Armeenia pingutusi nii olukorra jälgimise kui ka dialoogide pidamise näol olulise hüvena Karabahhile, viidates viimase puuduvale positsioonile läbirääkimistel. Samas ei näe Pašinjan Armeeniat Karabahi esindajana, väites:

„Probleem on selles, et täna ei ole ühtegi esindajat, kellel oleks mandaati, legitiimsust Artsahhi rahvast esindada läbirääkimisprotsessis, kuna mitte keegi läbirääkimiste laua taga ei ole saanud Artsahhi rahva või, nagu mõned meie partnerid eelistavad nimetada, Karabahi armeenlaste häält, mandaati“ (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019a, autori tõlge).

Pašinjani sõnul pole kellelgi mandaati esindada Mägi-Karabahi peale Karabahi enda. Mistõttu kinnitab Pašinjan vajadust kaasata läbirääkimistel Mägi-Karabahi. Seejuures näeb Pašinjan Armeenia võimekust muuta läbirääkimisraamistikku ja suunata protsesse selliselt, et see kaasaks Mägi-Karabahi läbirääkimistel osalisena. Nõnda on Armeenia roll tugevdada Mägi-Karabahi positsioone, ilmestades Armeenia ja Mägi-Karabahi vaheliste patroon-

kliendi suhetele omaste vahetustehingute olemust. Selle saavutamist toetab Pašinjani kõnede põhjal Armeenia tugev arenguvõime ja sametrevolutsiooni järgsed muutused riigis.

Armeenia peamine roll ja ka võimekus patroonina seisneb Pašinjani sõnul siiski militaarses kaitstes nii regionaalse kui ka globaalse julgeoleku tagajana (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020c). Nii kinnitab seda Pašinjan Armeenia ja Mägi-Karabahhi julgeolekunõukogude kohtumisel (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019a) kui ka Teise Karabahhi sõja algul: *“Armeenia Vabariik on Artsahhi Vabariigi julgeoleku ja iseseisvuse tagaja”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020g, autori tõlge). Seejuures peab Pašinjan Mägi-Karabahhi julgeoleku tagamise all silmas selle laiaulatuslikku käsitlust, hõlmates nii territoriaalset kui ka elanikkonna julgeoleku ja õiguste kaitset.

Pašinjan seab julgeoleku tagamisel esikohale Armeenia militaarse võimekuse, mille taha koondab peaminister kõik muud Mägi-Karabahhi toetavad diplomaatilised, poliitilised ja majanduslikud tegevused: *“(...) Paljud ütlevad, et julgeolek ja armee on prioriteediks, kuid mina ütlen, et julgeolek ja armee on prioriteetidid eelkõige, sest kõik muu sõltub meie armee võitlusvõimest”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019e, autori tõlge). Nõnda sarnaselt varasemaga kinnitab Pašinjan Armeenia rolli Mägi-Karabahhi kaitsjana. Militaarse võimekuse olulisust kinnitab Pašinjan just enne Teise Karabahhi sõja algust, nähes seda 1994. aastal sõlmitud vaerahust tuleneva kohustusena tagada kogu Armeenia poliitilise, diplomaatilise ja militaarse võimekusega Karabahhi julgeolek kui ka vastupanuna Aserbaidžaaani vägede löökidele (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020g). Seejuures seisneb Armeenia vägede võimekus mitte ainult kvantitatiivses suuruses ja varustuses, vaid kvaliteedis, seades esikohale relvade asemel sõdurite intellektuaalse võime ja juhtimisoskused: *“Nüüd võime kindlalt väita, et Armeenia relvajõud ja Armeenia armee mitte ainult ei demonstreerinud suurt lahinguvõimet, vaid ka kinnitasid oma mainet kui piirkonna kõige tõhusama ja intelligentsema armeena”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020f, autori tõlge).

Armeenia hüve Mägi-Karabakhile seisneb ka toetuses valdkondlike võimekuste suurendamisel, mille juures on olulisel kohal koostöö. Pašinjani kõnedes on Armeenia võimekused jagatud Mägi-Karabakhiga, mistõttu tuleneb piirkonna tegelik võimekus ja ka militaarne vastupanuvõime mõlema osapoole võimete iseseisvast arendamisest ja koordineerimisest. Seejuures on oluline märkida, et koostöö ja võimekuste arendamise kaudu ilmnevad Pašinjani kõnedes ka patroon-kliendi suhetele omased asümmeetrilised tunnused. Kuid erinevalt Armeenia kui patrooni ressurside ja võimu esile toomisele, esitleb Pašinjan

Armeenia mahajäämust arenenud riikidest. Mistõttu olemasolevate võimekuste ja ressursside väljatoomise asemel, väljendab peaminister nii kliendi kui ka patrooni vajadusi ja võimalusi arenguks. Sellegipoolest ei ole vajadus areneda mitte Armeenia takistuseks patrooni rolli täitmisel, vaid võimalusteks avaldada positiivset mõju Mägi-Karabahhile. Nõnda näeb Pašinjan näiteks Armeenias toimuvatel poliitiliste ja õiguslike võimekuste arendamisel ülekanduvat mõju, julgustades seekaudu Mägi-Karabahhi jälgima Armeenias toimunud reforme, näiteks võitluses korrupsiooni vastu kui ka legitimiseerides *de facto* riigi õigussüsteemi ja poliitilisi struktuure:

“Inimesed peaksid nägema muutusi, inimesed peaksid tundma neid muutusi poliitilises, majanduslikus ja sotsiaalses sfääris, korrupsioonivastases võitluses, inimõiguste, kohtusüsteemi, sõnavabaduse, õigusemõistmise ja valimissüsteemi usalduse tagamisel, ja siis ma olen kindel, et need muutused saavad teoks. See ei ole lihtsalt poliitiline avaldus, see on selgelt sõnastatud arusaam, kui mitte öelda, kokkulepe Artsahhi ja Armeenia juhtide vahel. Ja ma tahan selgelt rõhutada, härra Arutjunjan, et ma usun teie poliitilisse tahtesse ja otsusekindlusse reformide ja loominguliste muutuste tee järgimisel” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020e, autori tõlge).

Lisaks poliitilistele ja diplomaatilistele võimekuste mõjule, kirjeldab Pašinjan Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühist majanduslikku võimekust kui tegurit patroon-kliendi suhetes. Seejuures näeb Pašinjan majanduslikku konkurentsivõimet ja tehnoloogilist arengut võtmetegurina piirkonna julgeoleku ja iseseisvuse tagamisel:

“Meie riikide majanduslik konkurentsivõime on veel üks oluline julgeoleku element. Majandus peaks andma Armeenia ja Artsahhi relvajõududele nende ülesannete täitmiseks vajalikud ressursid ning täna arutame strateegilise tähtsusega majandusküsimusi” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020c, autori tõlge).

Kuid, nagu Pašinjan toob välja, on tegemist ühe teguriga paljudest, mistõttu arvab Armeenia peaminister, et igasugune tegevus, olgu see majanduslik või poliitiline, peab toetama Armeenia ja Mägi-Karabahhi relvajõudude võimekust (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019e). Tegemist on justkui patroon-kliendi suhetele omase vastastikuse mõjuga, mil Armeenia ja/või Mägi-Karabahhi kaitsearmeede toetamine ja võimekuse tõstmine tagab mõlema armee tugevuse ning kogu piirkonna julgeoleku. See võimaldab omakorda

majanduslikku, sotsiaalsed ja poliitilist arengut nii Armeenias kui ka Mägi-Karabahhis. Samuti ilmestab selline vastastikku militaarsete võimekuste toetamine võimalust luua afektiivseid sidemeid. Nii räägib Pašinjan armeest ja sõduritest kui “meie” vägedest ja kaasvõitlejatest. Ühtlasi meenutab Pašinjan Mägi-Karabahhi ja Armeenia sõduritega sidemete loomisel enda rindel oleku aega, näidates seekaudu ka isiklikku empaatiat ja mõistmist Mägi-Karabahhi Vabariigi iseseisvuse nimel võidelnute läbielamiste ja piirkonna vabaduse hinna ees.

Tulenevalt Armeenia võimekuste piiratuse tunnistamisest patroon-kliendi suhetes Mägi-Karabahhiga, näeb Pašinjan vajadust teha koostööd. Seejuures peab koostöö julgeoleku tagamisel ulatuma patroon-kliendi suhetest kaugemale. Mistõttu tõstab Pašinjan esile suhtlust nii Armeenia diasporaaga, Mägi-Karabahhi liidrite ja elanikkonnaga kui ka Aserbaidžaaniga ja rahvusvahelise kogukonnaga. Ilmestades seekaudu Armeenia kui patroon-kliendi suhetes patrooni pakutavaid hüvesid kliendile, on peaministrile oluline teha koostööd, et valmistada ühiselt ette rahuks nii Armeenia ja Karabahhi elanikkonda kui ka neid ümbritsevat keskkonda. Samuti ei saa kõrvale jätta Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (edaspidi OSCE) ja laiemat rahvusvahelist tuge piirkonnale. Nii osutab Pašinjan vajalikele pingutustele rahvusvahelise kogukonna poolt relvarahu monitoorimisel ja piirkonna kaitsel destabileerimiskatsete eest, sh vaenulike jõudude, nagu Türgi sekkumise takistamisel.

Olulisel kohal Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelistes suhetes on elanikkond. Elanikkond ilmestab patrooni ja kliendi vahelist tugevat afektiivsust, kuid Armeenia elanikkonna tugi on ka üheks Armeenia poolt omamoodi pakutavaks hüveks kliendile. Pašinjan näeb Armeenia ja Mägi-Karabahhi elanikke ühtsena, moodustades ühise ühiskondliku ruumi. *“Ühtsus on meie võitude võti, meie ühine ja vankumatu tahe vabaduse otsimisel, iseseisvuse nimel ja teel oma rahvusliku identiteedi säilitamiseks ja arendamiseks”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019d, autori tõlge) – nii väljendab Mägi-Karabahhi Vabariigi iseseisvuse väljakuulutamise aastapäeva avalduses peaminister kogukondade vahelist ühtsust seotuna nii ühise võimekuse, jagatud väärtuste ja identiteediga, moodustades seekaudu ühtse Armeenia rahvuse ja ühiskonna.

Elanikkonna tugeva toe ja afektiivsete sidemete kõrval kinnitab Pašinjan ka diasporaa märglist tuge. Nähes Armeenia ja diasporaa vahelist tugevat sidet ka ühendava tegurina Mägi-Karabahhiga, viitab Pašinjan vajadusele kaotada lõhed Karabahhi, diasporaa ja ülejäänud armeenlaste vahel (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019c). Samas on diasporaa ka oluline majanduslik ja sotsiaalne ressurss Armeeniale. Diasporaa toetab Armeenia valitsust ja relvajõudusid ja on suureks finantsiliseks toeks viimase kui patrooni kohustuste täitmisel,

pakkudes tuge ka Mägi-Karabahhile. Vastutasuks näeb Pašinjan majanduslikke ja poliitilisi saavutusi nii Armeenias kui ka Mägi-Karabahhis diasporaad tugevdavana. Tunnistades diasporaa suurt mõju ja toetust, on Armeenia diasporaa Pašinjani jaoks oluliseks toimijaks suhetes Mägi-Karabahhiga.

Afektiivsus Armeenia ja Karabahhi vahel tuleneb ajaloost, mil Pašinjan toob välja sugulussidemed piirkonna ajaloos domineerinud võimude rahvastega kui ka ühtekuuluvustunde sündmuste ja ühiste läbielamiste kaudu. Pašinjani kõnedes domineerivad enne Teise Karabahhi sõja puhkemist 3 märgilist sündmust – Mägi-Karabahhi vabastussõda, Mägi-Karabahhi Vabariigi väljakuulutamise ja Armeenia sametrevolutsioon. Neist Mägi-Karabahhi vabastussõda ja Mägi-Karabahhi Vabariigi väljakuulutamine ühendavad Pašinjani kõnedes rahvaid langenute mälestuse ja ühiste sõjakangelaste kui ka vaherahu dokumendiga tekkinud ühise vastutuse kaudu kaitsta Karabahhi iseseisvust. Seevastu 2018. aasta sametrevolutsioon märgib Pašinjani kõnedes “uue Armeenia,” ühtse väärtusruumi, mõttemaailma ja eesmärkide kujunemist: *“Sametrevolutsiooni väärtused on Armeenia-ülelised väärtused; need jätkavad juurdumist kõigi armeenlaste seas Armeenias, Artsahhis ja diasporaas”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019d, autori tõlge).

Uus armeenlasi ühendav väärtusruum seadis esikohale patriootlikud, vabaduse, kodu ja perekondlikud väärtused. Seejuures sai ka sametrevolutsioon ise Pašinjani sõnul alguse perekondlikust tajust: *„Eelmisel kevadel toimunud muutus avalikkuse arusaamades viis ülearmeennialise revolutsioonini, milles inimesed tajusid end ühe suure, õnneliku, rahumeelse ja võiduka perekonnana.“* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019c, autori tõlge). Sellise perekonna, identiteedi ja isamaa esile toomisega kujundas Pašinjan justkui Armeenia rahva arusaama kodumaast: *„Kodumaa on teie vanemad, õed, vennad, sugulased. Kodumaa on teie lähedased, kodumaa on teie sõbrad, kodumaa on teie vanavanemad, kodumaa on teie järeltulijad, kes on veel sündimata ja peavad elama vabas ja õnnelikus riigis“* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019e, autori tõlge).

Pašinjan näeb (Armeeniat ja Karabahhi) kodumaad ühtse ruumina, mida ühendab ühine missioonitunne, ideed ja pühendumus ning arusaam konflikti lahendusest:

“Ma arvan, et üldiselt oleme teinud üsna tõhusaid jõupingutusi ja töö on jõudnud oma kulminatsioonini, kus me suudame tõdeda, et Armeenia ja Artsahhi ametivõimudel on ühised arusaamad Artsahhi küsimuse lahendamise kohta. See ei tähenda siiski, et me jagame sama nägemust kõigis üksikasjades; see tähendab, et

meil on tegelikult sama nägemus strateegilistes tingimustes, mis tugineb mitmele alussambale” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020c, autori tõlge).

Samuti kirjeldab Pašinjan Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelist afektiivsust läbi vastandumise ühistele vaenlastele väitega: *“Me oleme ühtsed, nagu me olime oma ajaloo otsustavatel hetkedel, kui vaenlane ähvardas meie olemasolu, meie identiteeti ja meie rahvuslikke väärtusi”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020g, autori tõlge). Seejuures eristab peaminister vaenlastena peamiselt Aserbaidžaaani ja Türgit. Pašinjan kirjeldab Aserbaidžaaani vägivalda suunatuna kõigi armeenlaste elude kui ka poliitiliste, majanduslike, keskkondlike ja muude õiguste vastu. Samuti näeb Pašinjan armeenlaste suhtes vaenulikuna ka Aserbaidžaaani liitlast Türgit:

“Ainus riik, kes üritas olukorda mitte rahustada, vaid pigem vägivalda õhutada, oli Türgi. Arvestades selle riigi destabiliseerivat ja agressiivset poliitikat paljudes naaberpiirkondades, samuti tema traditsioonilist armeenlaste vastast hoiakut, mis väljendub armeenlaste genotsiidi õigustamises, ei olnud Türgi selline käitumine üllatav. Kuid selle kasvav agressiivsus toob esile vajaduse muuta meie poliitikat, sealhulgas meie osalemise ulatust rahvusvahelistes suhtlusformaatides, et takistada Türgi agressiivset käitumist” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020f, autori tõlge).

Samas ei ole Pašinjani silmis aserid vaenlastena täiesti erinevad armeenlastest, kirjeldades Armeenia, Karabahhi ja Aserbaidžaaani elanike vahelisi ühiseid jooni, sh armastust rahu vastu: *“Sellele vaatamata olen valmis jätkama dialoogi mitte ainult Aserbaidžaaani presidendiga, vaid ka Aserbaidžaaani rahvaga, sest olen veendunud, et Aserbaidžaaani rahvas on sama rahuarmastav, nagu Armeenia ja Artsahhi rahvas”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019a, autori tõlge).

Kogu vaadeldava perioodi vältel esitleb Pašinjan empaatiat Mägi-Karabahhi olude vastu, kinnitades seekaudu patroon-kliendi suhtes vastavuse olemasolu läbi Armeenia vankumatu toetuse piirkonnale. Pašinjan pöörab tähelepanu Mägi-Karabahhi kurnatusele, konflikti eskaleerimise ohule kui ka poliitilistele katsumustele. Empaatiat väljendub ka Pašinjani lubaduse kaudu jääda Karabahhi julgeoleku tagajaks ning lojaalsuse sõlmitud lepetest kinnipidamisele. Seekaudu näitab patroon, et klient ei ole olukorras üksinda. Samuti väljendab Pašinjan toetust Mägi-Karabakhile uskudes viimase võimekusse ja pidades lugu Karabahhi

elanike huvidest ja õigustest.

Pašinjan ei rõhuta kõnedes Armeenia ja Karabahhi vahelise asümmeetrilise lõhe olemasolu. Selleks, et tuua välja suhte osapoolte vahel esinevat afektiivsust ja vastavust ehk lojaalsust üksteisele huvidega arvestades, tunnustab peaminister Karabahhi võimekusi. Nende seas pöörab peaminister tähelepanu Karabahhi tugevale demokraatia tasemele, kõrvutades seda Aserbaidžaaani omaga (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020c). Seekaudu vastandab peaminister klienti enda vaenuliku naaberriiigiga, ilmestades lõhet Karabahhi ja Aserbaidžaaani vahel. Samuti tunnustab Pašinjan Mägi-Karabahhi iseseisvat kaitsevõimet, kui meenutades 2018. aasta sametrevolutsiooni, näitas Karabahh võimekust kindlustada ise rindejoont. Selle kaudu ilmnes Pašinjani kõnedes ka Mägi-Karabahhi lojaalsus ja tugi Armeeniale.

Tuues välja tugeva afektiivsuse patrooni ja kliendi vahel, moodustab Pašinjani silmis Armeenia ja Mägi-Karabahh ühtse regiooni. Regioon moodustab ühtse üksuse, mil Pašinjan nimetab Armeeniat ja Karabahhi ühiselt “meie” kodumaaks. Nõnda peab Pašinjan Mägi-Karabahhi osaks Armeenias:

“Aastaid tagasi opositsiooni saadikuna Artsahhi külastades, tegin järgmise avalduse: Artsahh on parim koht, kus mõelda meie mineviku ja tuleviku üle, ja ma arvan, et selleks on väga konkreetne põhjus. Artsahh on ainus osa meie riigist, kus perspektiivid on piiramatud. Artsahh on ainus osa meie riigist, kus saab ilma suurema tehnilise pingutuseta näha horisonti, sest siin ei takista meid maailma eest mäed ja siit on võimalik näha lõputut horisonti” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020e, autori tõlge).

Pašinjan kirjeldas kahe riigi ühtsust ka viites armeenlaste toetusele Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühinemisele aastal 1988: *“Artsahhi keskväljakult tervitan kõiki armeenlasi kogu maailmas, tervitan maailma uhkeid armeenlasi ja soovin meenutada loosungit, mis kõlas sellel väljakul 1988. aastal: „Taasühinegem!”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2019c, autori tõlge). Selle lausega väljendas Pašinjan justkui toetust Armeenia ja Karabahhi ühinemisele, kuid on oluline märkida, et idee ühinemisest pärineb Pašinjani kõnedes 1988. aastast. Sellegipoolest rõhutas Pašinjan 2019. aastal Stepanakerti peaväljakul peetud kõnes selgelt Mägi-Karabahhi kuulumist Armeenia koosseisu: *“Ma tunnen, et paljud teist võivad imestada, et ma ei öelnud midagi Artsahhi kohta. Vastus on väga lihtne: Artsahh on Armeenia”* (ibid).

Vaatamata tugevale ühtsuse kinnitamisele, viitab Pašinjan kuni Teise Karabahhi sõja puhkemiseni läbivalt Mägi-Karabakhile kui Artsahhi iseseisvale Vabariigile. Nõnda kinnitab peaminister Armeenia lojaalsust Mägi-Karabahi iseseisvusele. Seda nii kõnetades Mägi-Karabahi riigijuhte ja elanikke, ent ka tunnustades riigi elanikkonda kui rahvust, poliitilisi struktuure, õigusruumi ja iseseisvust. Toetus Mägi-Karabahi iseseisvusele väljendub ka kinnitustes võidelda ja kaitsta Karabahi vabadust. Samuti väljendub see Armeenia panuses kindlustada Mägi-Karabahi riiklus kokkulepete ja lepingute täitmise tagamisega. Võttes arvesse eelnevalt analüüsitud Armeenia ja Mägi-Karabahi elanikkonna tugevaid sidemeid, võib järeldada, et Pašinjan näeb Armeeniat ja Karabahi kui kahte eraldiseisvat sugulasriiki, kes on ühendatud ühise identiteedi, ajaloo, hõimkonna ja muu kaudu üheks piirkondlikuks võimuks.

Tulenevalt patroon-kliendi suhte vastastikkusest iseloomust, pakub ka Mägi-Karabakh Armeeniale mitmeid hüvesid. Nende seas hindab Pašinjan nii Mägi-Karabahi toel saavutatud filosoofilisi ja kontseptuaalseid edusamme, Mägi-Karabahi lojaalsust Armeenia poliitilistele reformidele, hõimkondlike sidemete ja isamaaliste väärtuste tugevdamisele kui ka Karabahi militaarset panust enda ja piirkonna julgeoleku ja kaitse tagamisel. Lisaks näeb Pašinjan Mägi-Karabahi positiivset mõju Armeenia rahvuslikus mõtlemises. Seejuures kirjeldab Pašinjan Mägi-Karabahi eksistentsi kui Armeenia rahvust ühendavat märki, mil pikalt veninud konflikt on saanud piirkonda ühendavaks lüliks, seades paika sihi. Selline mõttemaailma ümberkujundamine on Pašinjani sõnul Mägi-Karabahi vabastussõja tulem, viies ka 2018. aastal toimunud revolutsioonide ja muutusteni Armeenias:

“See on väga oluline nüanss, millele ma tahan meie tähelepanu juhtida. Muutus mõtteviisis oli see, mis viis 2018. aasta vägivaldatu sametrevolutsioonini, ja see mõtteviisi muutus sai alguse Artsahhi Vabadussõja võiduka tulemusega“ (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020e, autori tõlge).

4.2. Sõjajärgsest vaerahust kuni otsuseni lõpetada *de facto* riigi eksisteerimine

Armeenia peaministri kabineti poolt avaldatud Pašinjani sõnavõttudes peale Teise Karabahi sõja lõppu kuni otsuseni Mägi-Karabahi eksistents lõpetada, leidub 81 kõnes ja avalduses viiteid Mägi-Karabakhile või Artsakhile. Antud töö raames analüüsiti 16 kõnet.

Analüüsi tulemuste esitamise eel on oluline märkida, et vaadeldaval perioodil viitas Pašinjan Mägi-Karabakhile kui “*Nagorno-Karabakh*” 66 kõnes. Samal ajal leidis viitega “*Artsakh*” 42 kõnet. Seejuures on oluline muutus toimunud peale 2022. aasta septembrit, mil peale

02.09.2022 avaldust Artsahhi iseseisvuse 31. aastapäeva puhul kuni vaadeldava perioodi lõpuni on Pašinjan kasutanud viidet “*Artsakh*” veel vaid 5 kõnes. Seega on analüüsitud perioodil toimunud muutus Pašinjani suhtumises, mil varasemalt enim kasutatud armeeniapärase nime, Artsahh, asemel on Pašinjan hakanud sagedamini viitama piirkonnale kui Mägi-Karabahh.

4.2.1. Armeenia kui patrooni toetuse nõrgenemine

Armeenia lüüasaamine Teises Karabahhi sõjas avaldub ka analüüsitud kõnedes. Nii ilmnevad Pašinjani kõnedes asümmeetrilisi tunnuseid ja Armeenia võimekust patroonina ning Armeenia pakutavad hüved Karabahhile valdavalt diplomaatilise tasandi kaudu. Samuti on näha muutusi lisaks asümmeetrilistele tunnustele ka piirkondade vahelistes afektiivsetes sidemetes, mis avalduvad peamiselt ühise ruumitunnetuse tahaplaanile jäämise ja suurema ohutunnetuse kaudu. Seejuures sai uue tähenduse ka Armeenia roll patroonina.

Teise Karabahhi sõja järgseid patroon-kliendi suhteid Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahel kujundab Pašinjani kõnedes pettumus sõja tulemustes. Seejuures väljendab Pašinjan nii Armeenia vägede suutmatust sõjas, ühiselt kliendiga tehtud vigu kui ka esitleb kaotusi Armeenia ohverdustena Karabahhi nimel. Nõnda tulenes ka Pašinjani otsus kokkuleppele relvarahus alla kirjutada Mägi-Karabahhi presidendi murest kaotada Karabahhi pealinn Stepanakert (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020h). Pašinjan tunnistab, et Armeenia väed olid sõjas nurka aetud ja riigil puudus võimekus pakkuda armeele vajalikku tuge. Sõdurite eludega riskimist ära hoida soovinud peaminister ei näinud muud lahendust kui kokkuleppele alla kirjutada:

“Kui tekib olukord, kus sõdur ei saa mõjutada sündmuste edasist kulgu, ei ole enam sõdur see, kes peab hukkuma kodumaa nimel, vaid kodumaa peab tegema ohvreid sõduri nimel; ülem ei tohiks anda selliseid korraldusi, mis võivad tähendada tema sõdurite tapmist” (ibid, autori tõlge).

Lisaks Armeenia kui riigi ohverdusele enda rahva ees, nägi Pašinjan olukorda eneseohverdusena, milles sõdurite ja Mägi-Karabahhi säilimise nimel riskis peaminister ka enda füüsilise ja poliitilise julgeolekuga (*ibid*). Pašinjani jaoks oli tegemist isiklikus mõõtmes otsusega, millega kinnitada armeenlaste ees võetud vastutuse kandmise võimet:

“Sest see tähendaks deserteerumist, see tähendaks minu osa vastutusest maha raputamist ja selle kellegi teise õlgadele panemist, lootes, et hiljem ütlevad

inimesed, et peaminister Pašinjan oli nii patriootlik, et ei kirjutanud sellele alandavale dokumendile alla” (ibid, autori tõlge).

Nii esitleb Pašinjan end kui kangelase ja tugeva riigijuhina, kuid näitab seekõrval välja ka otsuse taga oleva valu jagatust armeenlaste ja Mägi-Karabahhi elanikega.

Analüüsitaval perioodil kinnitab Pašinjan läbivalt Armeenia ja Armeenia elanike pühendumust Mägi-Karabahhi elanike õiguste ja julgeoleku kaitsel, kirjeldades seda patroon-kliendi suhete vastastikkuse ja vastavuse tunnuste kaudu. Nõnda pöörab Pašinjan tähelepanu piirkonna elanike inimõiguste tagamise olulisusele, tuues välja Karabahhi elanike õiguse enesemääramisele, turvalisusele ja väärikusele. Seejuures on nimetatud õiguste tagamine Mägi-Karabahhis peaministri sõnul ka Venemaa rahuvalvajate ülesandeks (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022e). Armeenia toetus Karabahhi elanike enesemääramisõiguse suhtes avaldub Aserbaidžaaani nõuete eitamise kaudu piirkonna üle. Samuti peab Pašinjan konflikti lahendamisel oluliseks lähenemist Karabahhi armeenlaste turvalisust, huve ja õigusi jälgides. Lisaks avaldub Armeenia huvi ja toetus kõnedes piirkonna olusid ja puudusi välja tuues ning teadvustades. Näiteks Lachini koridori hõivamise järgselt näeb Pašinjan Karabahhi humanitaarolukorra käsitlemist vajalikuna ka konflikti lahendamise raamistikus:

“Aga ma kordan, see on, ma mõtlen kolmepoolset deklaratsiooni, mitte ainult tee ehitamise kohta. Plaani raames tuleks selgitada mitmeid olulisi küsimusi, sealhulgas Mägi-Karabahhi elektri- ja gaasi tarnetega seotud küsimusi, samuti julgeolekuküsimusi” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022c, autori tõlge).

Teine Karabahhi sõda kinnitas Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelistes suhetes ajaloo ja ühiste kannatuste afektiivset rolli. Sõja tulemusel said hukkunutest ja kannatada saanutest uued kangelased, kelle tegevus Armeenia ja Mägi-Karabahhi elanike kaitsmisel on kõrgelt hinnatud. Hukkunutest said märtrid, keda Pašinjan kõnedes meeles pidas, väljendades seekaudu austust ning liites armeenlasi ja Karabahhi elanikke ühise valu kaudu. Nii viitab Pašinjan sõjas valatud verele, saadud haavadele ja valule hinges kui jagatud tundele (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020h). Samuti ei unusta Pašinjan Esimeses Karabahhi sõjas langenuid ja ohvreid sõdadevahelistes konfliktides:

“Me mäletame kõiki meie märtreid, kes langesid esimeses ja teises Karabahhi sõjas, aprilli- ja juulilahingutes, lahingutegevuses. Au kõigile neile, kes andsid oma elu meie rahva tuleviku eest! Nende mälestus on igavene. Nende töö on püha ja au

tuli on surematu. Nende kangelaslikkus ei olnud asjata. Nende pärand on igavene”

(The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021a, autori tõlge).

Teise Karabahhi sõja kõrval toob Pašinjan välja Armeenia ja Mägi-Karabahhi ajaloo oluliste sündmustena Suure Isamaasõja, Nõukogude võimu domineerimise piirkonnas, Karabahhi liikumise tekke, Esimese Karabahhi sõja ja Shushi vabastamise. Seejuures kui Teine Karabahhi sõda osutus läbikukkumiseks, millest õppetunde võtta, siis teisi ajaloolisi sündmusi tõstab Pašinjan esile võidukäikudena. Nii joonistub kõnedest välja sündmuse jada, kus Pašinjan tõstab esile Armeenia vägede sõjalist kogemust kui võimekust. Nõnda näeb peaminister Suurt Isamaasõda kui olulist tugipunkti Armeenia ja Mägi-Karabahhi kaitsvate armeede loomisel (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021b). Seevastu sai Karabahhi liikumisest Pašinjani silmis Armeenia rahva ärkamise hetk: *“Spontaansed ja massilised protestid, mis algasid 20. veebruaril 1988. aastal, jäävad Armeenia ajalukku kui rahvusliku ärkamise, ühtsuse ja vabadusvõitluse sümbol”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2023a, autori tõlge).

Just selles hetkes nägi Pašinjan pöördepunkti kogu Armeenia ajaloos, mil Karabahhi liikumine kulmineerus Mägi-Karabahhi iseseisvuse väljakuulutamise referendumiga, mis pani aluse demokratiseerimise ja vabaduse püüetele (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021a, 2021d). Karabahhi liikumine ja Mägi-Karabahhi elanike iseseisvuspüüdlus oli peaministri jaoks armeenlaste uuestisünni märgiks, olles omamoodi hüve Pašinjani silmis ka Karabahhi poolt Armeeniale. Iseseisvuspüüdlustele järgnes Esimene Karabahhi sõda, milles hukkunuid meenutas Pašinjan sarnaselt Teisele Karabahhi sõjale märtritena. Kuid Teine Karabahhi sõda tõi Pašinjani jaoks olulise meenutusena esile ka Esimeses Karabahhi sõjas vabastatud Shushi. Shushi vabastamine oli Pašinjani sõnul Esimeses Karabahhi sõjas otsustavaks ja hiilgavaks etapiks (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021b). Nii sai Teise Karabahhi sõja tulemusel kaotatud piirkond märgilise koha ka Pašinjani kõnedes.

Sõdade, ajaloo, valu ja mälestuste teel on kujunenud ka väärtused, mis on loonud afektiivseid sidemeid armeenlaste vahel. Nii kinnistas ka Teine Karabahhi sõda Armeenia rahva seas Karabahhi liikumisega tekkinud väärtuseid – patriootlikkus, iseseisvus, vabadus ja demokraatia. Neist patriootlikkuse kaudu kutsub Pašinjan armeenlasi koonduma ja avaldama tuge Armeenia püüdlustele taastada sõjas kannatada saanud riik ja kaitsta Mägi-Karabahhi õigusi. Nõnda näeb Pašinjan isamaa-armastust armeenlasi siduva ja äratava väärtusena. Seejuures on Pašinjani püüe rahvast ühendada suunatud iseseisvuse, vabaduse ja demokraatia kui väärtuste kaitsele. Need on Pašinjani silmis väärtused, mille nimel võidelda ja hukkuda:

“Meie valu on sügav, meie haavad on parandamatud. Kuid me teame, et nende ohver ei olnud asjata: nad langesid oma kodumaa kaitseks; nad langesid vabaduse nimel” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021b, autori tõlge). Seega on nimetatud väärtused Pašinjani silmis samaaegselt justkui Armeenia rahvast ühendavaks jõuks ja eesmärkideks, mille nimel peab Armeenia riigina seisma.

Armeenia rahvas, kelle poole Pašinjan kõnedes pöördub kui õed ja vennad, on armeenlased eri piirkondades. Neid ühendab nii ajalugu ja ühised läbielamised, tugev vaimne ühtsus, kuid peamiselt jagatud rahvus. Pašinjan nimetab Armeenia rahvaks Armeenia inimesi, armeenlasi Mägi-Karabahhis, armeenlasi Aserbaidžaaani piirkondades kui ka diasporaad. Seejuures viitab Pašinjan ka Mägi-Karabahhis elavatele armeenlastele kui “meie inimesed,” näitlikustades seekaudu Armeenia ja Karabahhi elanikke ühtsust jagatud rahvuse kaudu. Samuti juhib Pašinjan tähelepanu ka armeenlastele Aserbaidžaaani aladel. Näiteks meenutab Pašinjan armeenlaste kannatusi ja õigusi Aserbaidžaaani aladel, ilmestades seekaudu sidemeid ka Aserbaidžaanis elavate armeenlastega (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2023b). Kuid päritolu ja rahvus on ühendav side ka Armeenia diasporaaga.

Peaministri kõnedes leidub viiteid Armeeniale ja Mägi-Karabahhile kui ühtsele regioonile, mil Pašinjan näeb Karabahhi võimalikku rahu ja stabiilsuse sümbolina. Nõnda avaldub Pašinjani tunnetus piirkonna ühtsusest läbi viidete “kodumaale” ja “meie riigile”. Kuid tunnetus ühtsest regioonist näib nõrk ja hajuv ning analüüsitaval perioodil on märksa suurem rõhk Mägi-Karabahhi kui eraldi ja iseseisva riigina nägemises. Nii näeb Pašinjan Mägi-Karabahhi elanikkonda kui eraldiseisvat kogukonda, Stepanakerti Karabahhi pealinnana ning tunnustab *de facto* riigi legitiimset presidentaalset võimu ja kaitsearmee võimekust. Andes tunnistust Armeenia toest Karabahhi iseseisva riigi püüdele, kinnitab Pašinjan Armeenia eesmärgina Mägi-Karabahhi rahvusvahelist tunnustamist:

“Karabahhi küsimuse lõplik lahendamine ja Artsahhi staatus on väga oluline. Selles osas ei ole meie ülesanne muutunud: Artsahhi Vabariigi rahvusvaheline tunnustamine on muutumas absoluutseks prioriteediks ja tegelikult on nüüd rohkem kaalukaid argumente Artsahhi rahvusvahelise tunnustamise poolt” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020h, autori tõlge).

Lisaks iseseisvale riigile, ilmneb Pašinjani kõnedes üha enam nägemus ka Mägi-Karabahhist kui eraldiseisvast piirkonnast. Seejuures rõhutades Karabahhi eraldiseisvust Aserbaidžaanist vaatamata viimase vastupidisele nägemusele (The Prime Minister of the Republic of Armenia

2022a). On tähelepanuväärne, et Teise Karabahhi sõja järgselt kasutab Pašinjan piirkonna kohta armeeniapärase nimetuse Artsahh asemel Mägi-Karabahhi. Seejuures on märgata muutust alates 2022. aasta septembris avaldatud kõnede järgselt, mille taga võib näha järjekordset kokkupõrget Aserbaidžaaniga. Nõnda avaldub ka Pašinjani kõnedes 2022. aasta septembri kokkupõrgete murdeline mõju piirikonflikti edasistes sündmustes, mil Pašinjan rõhutab piirkonna eraldatust Armeenias, kuid selle kõrval hoidub siiski väljendamast toetust Mägi-Karabakhile kui iseseisvale riigile. Seega näeb Pašinjan Mägi-Karabahhi kui eraldiseisvat territoriaalset üksust.

Sõja lõppedes sai Armeenia esimeseks riigi ja valitsuse tugevdamine ning selle legitiimsuse kinnitamine rahva ees. Siinkohal tõstab Pašinjan esile nii Armeenia kui ka Karabahhi valitsuse legitiimsust. Kutsudes elanikkonda üles ühinema ja koonduma valitsuse ümber, hoiatab Pašinjan valitsust ohustava korrupsiooni eest ja kinnitab demokraatlike õiguste olemasolu ning riigikorra ja õigussüsteemi toimimist:

“Me peame eelkõige tagama, et inimesed saaksid täiel määral kasutada oma võõrandamatut õigust moodustada valitsust ja teostada oma võimu. Valitsus ei anna järele endiste võimude poolt toetatud mässuliste rühmituste provokatsioonidele. Mässude korraldajad ja paljud aktiivsed osalejad on arreteeritud, paljud on peidus, kuid nad leitakse kindlasti üles ja tuuakse kohtu ette” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020h, autori tõlge).

Kuid riigi tugevdamine seisneb Pašinjani sõnul arengus – peaministri sõnul on tugev riik konkurentsivõimeline (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021h). Nõnda tõstab peaminister esile valdkondliku (sh majandusliku ja sotsiaalmajandusliku) arengu vajalikkuse üheskoos tööstuse, hariduse, teaduse ja demokraatiaga. Seda kirjeldab Pašinjan nii Armeenia kui ka Karabahhi osas, nähes arengu lõpptulemusena püsiva ja stabiilse rahu saavutamist ning Mägi-Karabahhi konflikti terviklikku lahendust.

Pašinjani kõnedes omab eraldi kohta majanduslik areng. Pašinjan rõhutab kõnedes transpordi ühendusteede avatuse olulisust, nähes selles toetavat mõju Armeenia ja Karabahhi majanduslikule arengule. Samas peab Pašinjan regionaalsete ühendusteede avamist, sh Lachini koridori, ka piirkondliku julgeoleku garantiiks (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022e). Samuti näeb Pašinjan Armeenia majanduses patrooni võimekust. Viidates kõnedes kunstlike monopolide kaotamisele, madalatele hindadele, efektiivsele maksukogumise süsteemile, palgatõusudele ja eelarve suurenemisele, näeb Pašinjan Armeenia

majanduskeskkonda soodsana. Seda ajal, mil Pašinjan osutab laiemas maailmas levivale hinnatõusule ja rasketele majanduslikele oludele. Panustades oluliselt ka Mägi-Karabahhi majandusse, kirjeldab Pašinjan seekaudu patroon-kliendi suhetes esinevat asümmeetrilisust.

Teise Karabahhi sõja järel sai Armeenia ülesandeks ja prioriteediks Mägi-Karabahhi ees regionaalse rahu, stabiilsuse ja piirkonna turvalisuse tagamine. Siinkohal on rahu kaudu Pašinjani sõnul võimalik tagada nii demokraatia kaitse kui ka julgeolek (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020h, 2022b). Seega näeb Pašinjan jätkuvalt Armeeniat piirkonnas rahu ja konflikti rahumeelse lahenduse tagajana. Rahu tagamist on Pašinjani nägemuses võimalik saavutada sobiva keskkonna kujundamise ja rahu agenda ehk lepete rakendamise teel (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021c, 2022a). Samas ei ole tegemist vaid Armeenia kui patrooni üksikpingutusega, mil oluline koht on ka koostööl, mida saavutatakse läbi diplomaatia.

Pašinjan näeb Armeenia peamist võimekust kui ka hüvesid Mägi-Karabahhile diplomaatias. Seda vaatamata Pašinjani märkusele, et Armeenia ei ole suutnud esimese Karabahhi sõja võitu muuta diplomaatiliseks eduks ja aastatepikkune ebasobiliku poliitika rakendamine ning korrupsioon avaldasid negatiivset mõju ka Teise Karabahhi sõja tulemusele: *“Me lõikame röövimise ja korrupsiooni kibedaid vilju, kui aastakümneid läksid riigi rikkus ja sissetulekud tuntud isikute taskusse, mitte sõjaväe arendamiseks”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2020h, autori tõlge).

Pašinjan esitleb Armeenia võimekust Mägi-Karabahhi võimude häälekandjana, olles esitanud Venemaa, Armeenia ja Aserbaidžaaani presidentide kolmepoolsel kohtumisel Mägi-Karabahhi võimude ettepanekuid (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022e). Samuti on Armeenia diplomaatilised ressursid suunatud relvarahus kokkulepete ja lepingutest kinnipidamise tagamisele ning rindejoone kindlustamisele. Pašinjan rõhutab Armeenia, Armeenia diplomaatilise teenistuse ja välisministeeriumi vankumatut pühendumust lepetest kinnipidamisele, rahvusvaheliste ja Mägi-Karabahhi partneritega suhtlusele, kommunikatsiooni loomele ja läbirääkimiste jätkamisele (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022f). Pašinjan näitab välja ka Armeenia valmisolekut jätkata konflikti lahendusprotsessis osalemist OSCE Minski Grupi loodud formaadis, vahendusel ja sisus (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2021c). Seejuures on Armeeniale oluline lepetest kinnipidamise tagamisel 9. novembril 2022 relvarahu kokkuleppega sätestatud ja OSCE Minski Grupi poolt kinnitatud kolme printsiibi – õigus enesemääramisele, jõu kasutamise või sellega ähvardamise keeld ja territoriaalne terviklikkus säilimise – jälgimine. Samuti on

Pašinjanile oluline nimetatud kokkuleppes kirjeldatud kolme samba olemasolu tagamine:

“Rõhutan veelkord, et 9. novembri deklaratsiooniga registreeriti 3 peamist reaalsust. Mägi-Karabahi üksuse olemasolu, kontaktjoone olemasolu Mägi-Karabahhis ja Lachini koridori olemasolu, mis tagab ühenduse Mägi-Karabahi ja Armeenia vahel” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022c, autori tõlge).

Meenutades kokkulepitud tingimusi ja võetud kohustusi, väljendab Pašinjan Armeenia pühendumust kokkulepetest kinnipidamisele. Seda näiteks Armeenia esitlemisega eeskujuliku lepete täitjana. Pühendumus lepingutest kinnipidamisele väljendub ka Aserbaidžaanile ja rahvusvahelise kogukonnale enda kohustuste meeldetuletuse kaudu ning rikkumistele ja puudustele tähelepanu pööramisel. Nii rõhutab peaminister Aserbaidžaanile võetud kohustusi täita ja osutab vajadusele Mägi-Karabahi armeenlaste õiguste, julgeoleku ning lepete täitmiseks rahvusvaheliste mehhanismide rakendamisele:

“Aserbaidžaan on kohustatud austama neid reaalsusi, mis on tema allkirjaga registreeritud. Kui mitte, siis peaksime oma päevakorda lisama rahvusvaheliste mehhanismide käivitamise, mille eesmärk on järgida oma allkirjaga võetud kohustusi, nii et rahvusvaheliste mehhanismide käivitamisega järgib Aserbaidžaan oma allkirjaga võetud kohustusi” (ibid, autori tõlge).

Pašinjan meenutab Teist Karabahi sõda kui Armeenia ja Mägi-Karabahi vägede ühist võitlust. Siiski Teise Karabahi sõja lõpetamiseks allkirjastatud rahuleppe järgselt kui ka Lachini koridori hõivamisega tekkinud humanitaarkriisile osutades, kinnitab Pašinjan Armeenia militaarse toe puudumist Mägi-Karabahhile. Nii ei paku Armeenia Mägi-Karabahhile militaarset kaitset, kinnitades korduvalt Armeenia vägede ja sõdurite puudumist Karabahhis. Nõnda on Mägi-Karabahi füüsiline julgeolek Karabahi enda kaitsta. Kuid ka Mägi-Karabahi kaitsearmee võimekus piirdub Pašinjani silmis elanikkonna turvalisuse tagamisega, pidades armee peamiseks eesmärgiks genotsiidi ennetamist:

“Mägi-Karabahhis ei ole Armeenia armeed, seal on Mägi-Karabahi kaitsearmee, mis on ehk tõsiseks takistuseks genotsiidipoliitika elluviimisel. Minu arusaam on, et Mägi-Karabahi armee on armee ainult ja ainult genotsiidi ohu tõttu” (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022e, autori tõlge).

Püüdes rahvusvahelise kogukonna tähelepanu, väljendab Pašinjan vajadust välisele toele, kuna Armeenia ei suuda patroonina üksi kliendi julgeolekut tagada. Selleks, et tagada armeenlaste

elanike julgeoleku tagajana (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2023b). Seetõttu suunas Pašinjan Armeenia välisministeeriumit koostööle ÜRO-ga. Samas näeb ta OSCE Minski Gruppi Armeenia vahendajana läbirääkimistel Aserbaidžaaniga ja konflikti lahendamiseks vajaliku rahumeelse raamistiku pakkumisel. Nii viitab Pašinjan Minski Grupi väljendatud põhimõtetele ja avaldustele kui konflikti lahendamise alustele, millest kinnipidamist nõuab ka Aserbaidžaanilt.

Rahvusvahelise tasandi kõrval on Pašinjanile oluline arendada koostööd ka piirkondlikul tasandil. Seejuures Teise Karabahhi sõja mõjudest taastumisel kui ka konflikti edasise lahendamise eesmärgil on oluline koostöö Mägi-Karabahhiga. Pašinjan toob mitmel korral kõnedes välja suhtlust Mägi-Karabahhi presidendiga. Nõnda kirjeldab peaminister seekaudu koostöö toimimist kliendiga kui ka viimase huvidega arvestamist. Samuti märgib peaminister regionaalse avatud kommunikatsiooni olulisust. Selle all peab Pašinjan silmas majanduse ja transpordiühenduste olemasolu nii Karabahhi kui ka Aserbaidžaaniga. Samuti peab kommunikatsiooni all peaminister silmas avatud ja aktiivset suhtlust rahvaga, et võidelda valeinformatsiooni leviku vastu.

Märkides kommunikatsiooni avatust ka Aserbaidžaaniga, näitab Pašinjan konflikti pikaajalist lahendust silmas pidades välja avatust suhete parandamiseks. Samuti väljendab Pašinjan lugupidamist Islami religiooni ja Aserbaidžaanii huvide suhtes. Seda näiteks valmisolekuga Armeenia ja Aserbaidžaanii piiride määratlemiseks ja julgeoleku tagamiseks kui ka ühenduste pakkumisega Aserbaidžaanii piirkondade vahel:

“Las aserbaidžaanlased ütlevad, kus nad tahavad piiri ületada, ja meie tagame passikontrolli, tollikontrolli ja muidugi turvalisuse, liiklusohutuse vastavalt Armeenia Vabariigi õigusaktidega kehtestatud korrale, kus me saame ja oleme valmis seda kõike meie Venemaa partnerite toel tagama“ (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022c, autori tõlge).

Pašinjan näitab Aserbaidžaanile vastutulelikkust välja ka Armeenia avatusega uuteks kokkulepeteks ja läbirääkimisteks. Nii on Armeenia võtnud suhete normaliseerimise Aserbaidžaaniga oma poliitiliseks sihiks. Samuti toetab Armeenia Mägi-Karabahhi ja Aserbaidžaanii vaheliste dialoogide toimumist, nähes seda olulise mehhanismina konflikti lahendamiseks Aserbaidžaanii poolsete sammude ja Mägi-Karabahhi armeenlaste julgeoleku tagamisel. Sellega tunnistab Pašinjan Karabahhi võimekust astuda suhetesse teiste riikidega, mis avaldub ka Pašinjani heakskiiduga Venemaa sammule kaasata Mägi-Karabahh

kontaktliinil toimunud intsidendi uurimises (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2023b).

Avatus on Pašinjani sõnul aga ühepoolne, kuna Aserbaidžaan keeldub kasutamast pakutavaid võimalusi ja väljendab vaenulikkust armeenlaste suhtes. Aserbaidžaan, rakendades agressiivset poliitikat armeenlaste suhtes, töötades vastu kokkulepetele ning takistades rahu ja stabiilsuse saavutamist piirkonnas, on nii armeenlaste vaenlaseks kui ka armeenlasi ühendavaks ohuks. Samuti näeb Pašinjan Aserbaidžaaani Armeenia riigi otsese vaenlasena, viidates Lachini koridori hõivamisele, Armeenia blokaadile, armeenlaste genotsiidile ja Armeenia territoriaalse terviklikkuse ohustamisele kui Aserbaidžaaani eesmärkidele – *“See näitab ühemõtteliselt Aserbaidžaaani poliitikat Artsahhi armeenlaste suhtes, mis seisneb oma kodumaal elamise võimatuks tegemises”* (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2022a, autori tõlge).

Neist Lachini koridori hõivamisega tekitas Aserbaidžaan humanitaarkriisi, mis tõstis esile Armeenia sotsiaalmajandusliku võimekuse ja valmisoleku Mägi-Karabahhi toetamiseks. Pašinjan asus viivitamatult kinnitama Mägi-Karabahhi armeenlastele Armeenia järjepidevat tuge sotsiaalmajanduslike probleemide lahendamisel ning julgeoleku ja õiguste tagamisel. Olukorra eskaleerumisel seisnes aga Armeenia sotsiaalmajanduslik valmisolek Karabahhi armeenlastele pakutava majutuse, tervishoiusüsteemide vastuvõtuvõime, toidu ja muu sotsiaalse abi pakkumises Mägi-Karabahhi elanike saabumisel Armeeniasse (The Prime Minister of the Republic of Armenia 2023f). Seega piirdus patrooni sotsiaalmajanduslik tugi Armeenia süsteemide ettevalmistamisega Karabahhi armeenlaste vastuvõtmiseks.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, kuidas muutus Armeenia suhtumine Mägi-Karabahhi Nikol Pašinjani ametiajal perioodil 2018-2023. Seejuures uuris käesolev töö patroon-kliendi suhteid Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahel Pašinjani ametisse astumisest kuni Teise Karabahhi sõjani ja ajavahemikul *de facto* riigi laiali saatmise otsuseni.

Töö teoreetiline raamistik andis ülevaate patroon-kliendi suhete olemusest, defineerides analüüsiks patroon-kliendi suhete põhijooned – asümmeetria, afektiivsus, vastastikkus ja vastavus. Nimetatud tunnuste, toetuse ja huvi kaudu väljendub teooria kohaselt patrooni mõjuvõim kui ka *de facto* riigi sõltuvuse määr patroonist ja võimekus iseseisva toimijana tegutseda. Patroon-kliendi suhted on kriitiliseks suhtlusformaadiks *de facto* riikidele, võimaldades leevendada poliitilisest, militaarsest ja majanduslikust piiratusest tulenevaid puudusi. Samuti toetab patroon-kliendi suhete raamistik tunnustamata riigi sisemise legitiimsuse ja välise sõltumatuse tugevdamist, kuna patrooni pakutavad ressursid ja toetus võimaldavad arendada riigi sotsiaalmajanduslikke struktuure, infrastruktuuri kui ka kindlustada valitsuse legitiimsust ja võimekust astuda teiste riikidega suhetesse.

Vaidlus Mägi-Karabahhi riikluse ning Armeenia ja Aserbaidžaaani vahelise piiri üle kestis enam kui 30 aastat. Käesolev bakalaureusetöö käsitles patroon-kliendi suhete raamistikus Nikol Pašinjani ametiajal Armeenia suhtumist Mägi-Karabahhi Vabariiki kuni *de facto* riigi presidendi teateni lõpetada Karabahhi eksistents 1. jaanuarist 2024. Pašinjani kõnede analüüs võimaldas uurida just 2018. sametrevolutsiooni järgseid muutusi Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelistes suhetes, kirjeldades peaministri nägemust klientismi olemusest.

Käesolev töö otsis vastuseid kahele uurimisküsimusele: 1) Kuidas käsitleb Pašinjan Mägi-Karabahhi riiklust ametisse astumisest kuni Teise Karabahhi sõjani ja ajavahemikul *de facto* riigi laiali saatmise otsuseni? 2) Millisena näeb Pašinjan Armeenia kui patrooni rolli suhetes Mägi-Karabahhiga ning kuidas see erineb varasemast? Uurimisküsimustele vastamiseks teostati kvalitatiivne kontentanalüüs Armeenia peaministri kodulehel avaldatud Pašinjani kõnede ingliskeelsete transkriptsioonide põhjal.

Analüüsi tulemusel selgus, et Pašinjani võimuletuleku järgselt hakkas Armeenia tõstma oma poliitikas Karabahhi suunal esile patrooni huvisid. Nii nägi peaminister Mägi-Karabahhi Vabariigi võimekust iseseisva toimijana, viidates viimasele kui võrdsele partnerile. Samas kinnitas Pašinjan Armeenia ja Mägi-Karabahhi vaheliste tugevate sugulussidemete olemasolu, nähes piirkonda ühtse ruumina. Teise Karabahhi sõja järgselt ilmneb muutus Pašinjani

suhtumises Mägi-Karabahhi riiklusesse, mil peale 2022. aasta septembri kokkupõrkeid Aserbaidžaaniga hakkas Pašinjan viitama Mägi-Karabahhile kui eraldiseisvale territoriaalsele üksusele. Samuti vähenes Pašinjani kõnedes tähelepanu Mägi-Karabahhi iseseisvusele kui ka Armeenia sidemetele Karabahhiga, tõstes selle asemel esile Armeenia riiklikud huvid.

Analüüsile eelnevalt andis töö ülevaate Armeenia ja Mägi-Karabahhi patroon-kliendi suhte eripäradest, milles selgus, et Armeenia on suhtes Mägi-Karabahhiga etendanud peamiselt kaitsja rolli. Seejuures oli Mägi-Karabahh tugevalt sõltuv nii Armeenia majandusest, kaitsevõimest, välispoliitikast, õigussüsteemist kui ka poliitiliste institutsioonide võimekusest. Olulise aspektina toodi ülevaates välja ka Mägi-Karabahhi huvide mõju Armeenia poliitikas. Kogutud andmete analüüsi tulemusel seisnes Pašinjani võimule tulles peaministri silmis Armeenia peamine roll patroonina – sarnaselt varasemalt kirjeldatule – Mägi-Karabahhi ja regiooni laiaulatusliku julgeoleku (sh füüsiline, sotsiaalne, õigusliku ja poliitiline julgeolek) tagamises. Teise Karabahhi sõja järgselt tõusis esile Armeenia roll diplomaatilise vahendajana, kus patrooni peamiseks ülesandeks jäi Pašinjani kõnedes lepetest kinnipidamise tagamine ja rahvusvahelise toetuse tagamine konflikti lahenduse nimel edasi liikumiseks.

Antud töö tulemused loovad laiemat arusaama Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelistest suhetest Nikol Pašinjani ametiajal, andes põhjaliku ülevaate Pašinjani patroon-kliendi suhete käsitlest peaministri kõnedes. Samuti ilmneb analüüsitud juhtumi põhjal patrooni toetuse ja võimekuse olulisus kliendile. Tulemuste üldistamisel tuleb arvestada, et antud töö käsitles Nikol Pašinjani nägemust Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelistest suhetest, mistõttu ei kirjelda Pašinjani nägemus kogu Armeenia poliitikat Mägi-Karabahhi suunas.

Autori hinnangul näitab käesolev bakalaureusetöö Pašinjani vastuolulist suhtumist Mägi-Karabahhi. Samuti tuvastas analüüs peaministri kõnedes muutuse patroon-kliendi suhetes tulenevalt piirkonna geopoliitilisest olukorrast. Siiski, selleks, et juhtumi põhjal üldistusi teha Pašinjani suhtumise osas Mägi-Karabahhi ja kinnitada muutust suhtumises, tuleks analüüsida suuremal hulgal Pašinjani kõnesid, mis jäävad bakalaureusetöö mahtu silmas pidades teostamatuteks.

Kasutatud kirjandus

1. Abrahamyan, Eduard. 2018. "Pashinyan Stiffens Armenia's Posture Toward Karabakh." *Eurasian Daily Monitor*. 15 (72). Saadaval: <https://jamestown.org/program/pashinyan-stiffens-armenias-posture-toward-karabakh/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
2. Avedian, Lillian. 2023. „Pashinyan ready to recognize Artsakh as part of Azerbaijan.“ 24. mai. *The Armenian Weekly*. Saadaval: <https://armenianweekly.com/2023/05/24/pashinyan-ready-to-recognize-artsakh-as-part-of-azerbaijan/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
3. Berg, Eiki. Yüksel, İzzet Yalin. 2022. „Holding Back or Pushing Forward? Patron-Client Relations and Elite Navigations in Northern Cyprus.“ *Ethnopolitics*. 1-18. Saadaval: DOI: 10.1080/17449057.2022.2094067.
4. Berg, Eiki. Vits, Kristel. 2020a. „Exploring *De Facto* State Agency: Negotiation Power, International Engagement and Patronage.“ *Handbook on the Politics of Small States*. G. Baldacchino and A. Wivel. Edward Elgar Publishers: 379-394.
5. Berg, Eiki. Vits, Kristel. 2020b. „Transnistria's European Drive: A Means to What End?“ *Geopolitics*: 1-23. Saadaval: DOI: 10.1080/14650045.2020.1833859.
6. Berg, Eiki. Vits, Kristel. 2018. „Quest for Survival and Recognition: Insights into the Foreign Policy Endeavours of the Post-Soviet de facto States.“ *Ethnopolitics*. 17 (4): 390-407: Saadaval: DOI: 10.1080/17449057.2018.1495359.
7. Berg, Eiki. Toomla, Raul. 2009. „Forms of Normalisation in the Quest for De Facto Statehood.“ *The International Spectator*. 44 (4): 27-45. Saadaval: DOI: 10.1080/03932720903351104.
8. Biermann, Rafael. 2024. „Conceptualising patron-client relations at secessionist conflict. A research agenda.“ *Territory, Politics, Governance*. 1-19.
9. Carney, Christopher P. 1989. „International patron-client relationships: A conceptual framework.“ *Studies In Comparative International Development*. 24 (2): 42-55.
10. Caspersen, Nina. 2015. „Degrees of legitimacy: Ensuring internal and external support in the absence of recognition.“ *Geoforum*. 66: 184-192. Saadaval: DOI: 10.1016/j.geoforum.2014.10.003.

11. Caspersen, Nina. 2009. „Playing the Recognition Game: External Actors and De Facto States.“ *The International Spectator*. 44 (4): 47-60. Saadaval: DOI: 10.1080/03932720903351146.
12. Caspersen, Nina. 2008. „Between Puppets and Independent Actors: Kin- state Involvement in the Conflicts in Bosnia, Croatia and Nagorno Karabakh.“ *Ethnopolitics*. 7(4): 357-372. Saadaval: DOI: 10.1080/17449050701618546.
13. Caucasus Watch. 2020. „At least they laughed: Aliyev and Pashinyan at the Munich Security Conference.“ 17. veebruar. <https://caucasuswatch.de/en/news/at-least-they-laughed-aliyev-and-pashinyan-at-the-munich-security-conference.html>. (Külastatud 1. mai 2025).
14. Center for Preventive Action. 2024. „Nagorno-Karabakh Conflict.“ 20. märts. *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/nagorno-karabakh-conflict>. (Külastatud 29. detsember 2024).
15. Civilnet. 2023. „BREAKING: Nagorno-Karabakh Republic to be formally dissolved.“ 28. september. Saadaval: <https://www.civilnet.am/en/news/752521/nagorno-karabakh-republic-to-be-formally-dissolved/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
16. Comai, Giorgio. 2017. „The External Relations of De Facto States in the South Caucasus.“ *Caucasus Analytical Digest*. 94: 8-14. Saadaval: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-88095-8>.
17. Cornell, Svante E. 1999. “The Nagorno-Karabakh Conflict.” Department of East European Studies. Uppsala University.
18. Heintz, Jim. 2023. „Analysis: Why tensions are high over a blockaded road in Azerbaijan.“ 22. jaanuar. *Public Broadcasting Service*. <https://www.pbs.org/newshour/world/analysis-why-tensions-are-high-over-a-blockaded-road-in-azerbaijan>. (Külastatud 12. aprill 2025).
19. International Crisis Group. 2023. „The Nagorno-Karabakh Conflict: A Visual Explainer.“ 16. september. <https://www.crisisgroup.org/content/nagorno-karabakh-conflict-visual-explainer>. (Külastatud 29. detsember 2024).
20. Jaksa, Urban. 2015. “South Caucasus: Nagorno-Karabakh between a Contested Territory and a Small State.” *Centre for Small State Studies*. Saadaval:

<https://ams.overcastcdn.com/documents/Small-State-Briefs-6.pdf>. (Külastatud 29. detsember 2024).

21. Khan, Mumin Ahmad. 2021. "The Conflict Of Azerbaijan And Armenia With Special Reference To Nagorno Karabakh: An Overview." *Journal of Malay Islamic Studies*. 4 (1): 27-34.
22. Kolstø, Pål. 2020. „Biting the hand that feeds them? Abkhazia–Russia client–patron relations.“ *Post-Soviet Affairs*. 1-19. Saadaval: DOI: 10.1080/1060586X.2020.1712987.
23. Kopeček, Vincenc. 2019. „Armenia and Nagorno-Karabakh: An Uneasy Neighbourhood.“ 1-18.
24. Landgraf, Walter. Seferian, Nareg. 2024. „A „Frozen Conflict“ Boils Over: Nagorno-Karabakh in 2023 and Future Implications.“ 18. jaanuar. *Foreign Policy Research Institute*. <https://www.fpri.org/article/2024/01/a-frozen-conflict-boils-over-nagorno-karabakh-in-2023-and-future-implications/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
25. Lemarchand, Rene. Legg, Keith. 1972. „Political Clientelism and Development: A Preliminary Analysis.“ *Comparative Politics*. 4(2): 149-178. Saadaval: <https://doi.org/10.2307/421508>.
26. Miarka, Agnieszka. 2023. „Patron-Client Relations in the Post-Soviet Area in the 21st Century- The Case Study of Armenia and the Nagorno-Karabakh.“ *Nationalities Papers*. 51 (5): 1189–1201. Saadaval: <https://doi.org/10.1017/nps.2022.26>.
27. Modebadze, Valeri. 2021. „The escalation of conflict between armenians and azerbaijanis and the problems of peaceful resolution of the Nagorno-Karabakh war.“ *Journal of Liberty and International Affairs (JLIA)*. 6(3): 102-110.
28. Powell, John Duncan. 1970. „Peasant Society and Clientelist Politics.“ *The American Political Science Review*. 64 (2): 411-425. Saadaval: <https://doi.org/10.2307/1953841>.
29. Schreier, Margrit. 2014. "Qualitative Content Analysis." *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. Toim. Uwe Flick. SAGE Publications: 170-183.
30. Scott, James. C. 1972. „Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia.“ *The American Political Science Review*. 66 (1): 91-113. Saadaval: <https://doi.org/10.2307/1959280>.

31. Shirinyan, Anahit. 2013. "Assessing Russia's Role in Efforts to Resolve the Nagorno-Karabakh Conflict: From Perception to Reality." 1. veebruar. *Journal of Conflict Transformation*. Saadaval: <https://caucasusedition.net/assessing-russias-role-in-efforts-to-resolve-the-nagorno-karabakh-conflict-from-perception-to-reality/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
32. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2023c. „The press conference of Prime Minister of Armenia Nikol Pashinyan took place.“ 22. mai. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/interviews-and-press-conferences/item/2023/05/22/Nikol-Pashinyan-Press-Conference/>. (Külastatud 29. detsember 2023).
33. Veenendaal, W. P. 2017. "Analyzing the foreign policy of microstates: The relevance of the international patron- client model." *Foreign Policy Analysis*. 13: 561–577.
34. Vits, Kristel. 2024. „From Nagorno-Karabakh to Taiwan: measuring patron-klient relations of de facto states.“ *Territory, Politics, Governance*. 1-19.
35. Yemelianova, Galina M. 2023. "The *De Facto* State of Nagorno-Karabakh: Historical and Geopolitical Perspectives." *Europe-Asia Studies*. 75 (8): 1336-1359. Saadaval: DOI: 10.1080/09668136.2023.2214708.

Analüüsitud kõned

1. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2019a. “Nikol Pashinyan, Bako Sahakyan co-chair joint meeting of Security Councils of Armenia and Artsakh.” 12. märts. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2019/03/12/Nikol-Pashinyan-meeting-Security-Council/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
2. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2019b. “Statement by PM Nikol Pashinyan on Karabakh conflict ceasefire 25th anniversary.” 12. mai. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2019/05/12/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
3. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2019c. “The Velvet Revolution’s values are all-Armenian values: following the Pan-Armenian revolution, the long-standing fragmentation that prevailed in our reality for many years should be substituted with all-Armenian unity” - PM delivers speech at Renaissance Square in Stepanakert.” 5. august. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2019/08/05/Rally/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
4. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2019d. “Congratulatory Message by the Prime Minister of the Republic of Armenia on the Day of Proclamation of the Republic of Artsakh.” 2. september. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2019/09/02/Nikol-Pashinyan-message/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
5. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2019e. “Security and army are top priorities” - PM visits Defense Army outposts in northern section.” 30. november. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2019/11/30/Nikol-Pashinyan-visit-Artsakh/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
6. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2019f. “Armenia, Artsakh Security Councils hold joint session in Yerevan.” 23. detsember. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2019/12/23/Nikol-Pashinyan-meeting-Security-Council/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
7. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020a. “Statement by Prime Minister of Armenia Nikol Pashinyan on 30th Anniversary of Anti-Armenian Pogroms in Baku.” 13. jaanuar. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and->

- [messages/item/2020/01/13/Nikol-Pashinyan-Condolences/](https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/01/13/Nikol-Pashinyan-Condolences/). (Külastatud 29. detsember 2024).
8. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020b. “Congratulatory Message by Prime Minister Nikol Pashinyan on Artsakh Revival Day.” 20. veebruar. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/02/20/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
 9. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020c. “Interaction between Armenia and Artsakh is the key to our people’s security” - The Security Councils of Armenia and Artsakh are holding a joint session in Stepanakert.” 22. veebruar. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/02/22/Nikol-Pashinyan-meeting-Security-Council/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
 10. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020d. “ Message by Prime Minister Nikol Pashinyan on 75th Anniversary of Victory, Shushi Liberation Day and Artsakh Defense Army Formation Day.” 9. mai. <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/05/09/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
 11. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020e. “The Velvet Revolution should inevitably lead to international recognition of Artsakh’s self-determination” - Prime Minister and Mrs. Anna Hakobyan attend Arayik Harutyunyan’s inauguration ceremony.” 21. mai. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/05/21/Inauguration/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
 12. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020f. “The Prime Minister of the Republic of Armenia presented the position of Armenia regarding the recent escalation on the Armenian-Azerbaijani border and the Nagorno-Karabakh peace process.” 23. juuli. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/07/23/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
 13. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020g. “The enemy should realize that all Armenians are today standing by Artsakh” - Prime Minister’s message to the nation.” 27. september. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/09/27/Nikol-Pashinyan-message/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
 14. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2020h. “That document does not envisage a substantive solution to the issue: only a cessation of hostilities” - PM

- addresses the nation.” 12. november. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2020/11/12/Nikol-Pashinyan-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
15. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2021a. “Congratulatory message by Prime Minister Nikol Pashinyan on Artsakh Revival Day.” 20. veebruar. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2021/02/20/Nikol-Pashinyan-Message/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
16. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2021b. “Acting Prime Minister Nikol Pashinyan’s Message on Victory, Shushi Liberation and Artsakh Defense Army Formation Day.” 9. mai. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2021/05/09/Nikol-Pashinyan-Message/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
17. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2021c. “Nikol Pashinyan: “Armenia will defend its sovereignty and territorial integrity through all possible and impossible means.” 15. juuli. <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2021/07/15/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
18. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2021d. “Congratulatory message of Prime Minister Nikol Pashinyan on the occasion of the 30th anniversary of Proclamation of the Republic of Artsakh.” 2. september. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2021/09/02/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
19. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2022a. “Unprecedented flexibility is needed to achieve the desired solution for us from the most important crossroads of the history of the Third Republic. Nikol Pashinyan.” 24. märts. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/03/24/Nikol-Pashinyan-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
20. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2022b. “Prime Minister Nikol Pashinyan’s May 9 message.” 9. mai. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/05/09/Nikol-Pashinyan-message-May-9/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
21. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2022c. “The November 9, 2020 declaration recorded 3 key realities: the existence of the Nagorno Karabakh entity, the existence of the contact line and the existence of the Lachin Corridor guaranteeing the

- connection between Nagorno Karabakh and Armenia. The reference of the Prime Minister at the Cabinet meeting.” 4. august. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/08/04/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
22. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2022d. “Prime Minister Nikol Pashinyan's congratulatory message on the occasion of the 31st anniversary of the proclamation of the Republic of Artsakh.” 2. september. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/09/02/Nikol-Pashinyan-messages/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
23. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2022e. “If anyone thinks that the peace agenda is the "peaceful annihilation" of the Republic of Armenia or Armenians of Nagorno-Karabakh, they are seriously mistaken. Prime Minister's speech at the Cabinet meeting.” 10. november. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/11/10/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
24. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2022f. “Azerbaijan continuously implements the policy of “Nagorno- Karabakh without Armenians” and we must do everything so that it receives a proper international assessment. PM Pashinyan.” 15. detsember. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2022/12/15/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
25. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2023a. “Prime Minister Nikol Pashinyan's message on the occasion of the 35th anniversary of the Karabakh movement.” 20. veebruar. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2023/02/20/Nikol-Pashinyan-Congratulations/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
26. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2023b. “Armenia will take measures to launch international mechanisms for the prevention of genocides. Prime Minister.” 16. märts. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2023/03/16/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. Detsember 2024).
27. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2023d. “These actions once again substantiate the fear that Azerbaijan is conducting a policy of ethnic cleansing in Nagorno- Karabakh. Prime Minister.” 16. juuni. Saadaval:

<https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2023/06/16/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).

28. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2023e. “Prime Minister Nikol Pashinyan's congratulatory message on the occasion of the adoption of the Declaration of Independence of Nagorno Karabakh.” 2. september. Saadaval: <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2023/09/02/Nikol-Pashinyan-message/>. (Külastatud 29. detsember 2024).
29. The Prime Minister of the Republic of Armenia. 2023f. “The Prime Minister refers to the humanitarian and military- political situation established in Nagorno-Karabakh.” 22. september. <https://www.primeminister.am/en/statements-and-messages/item/2023/09/22/Cabinet-meeting-Speech/>. (Külastatud 29. detsember 2024).

Koodipuu perioodil 08.05.2018-27.09.2020

- **ASÜMMEETRIA**

- **Diplomaatia**

- Armeenia mõjuvõim läbirääkimisprotsessis ja -raamistiku kujundamises
 - Armeenia puuduv mandaat Mägi-Karabahhi elanikke esindada
- Mägi-Karabahhi puuduv positsioon läbirääkimistel

- **Poliitika**

- Armeenia poliitiliste protsesside ja süsteemide võimekus
- Mägi-Karabahhi demokraatia kõrge tase

- **Julgeolek**

- Armeenia võimekus globaalse ja regionaalse julgeoleku tagajana
 - Armeenia kui Mägi-Karabahhi julgeoleku tagaja
 - Elanikkonna julgeolek
 - Mägi-Karabahhi territoriaalse julgeolek
 - Mägi-Karabahhi elanike õiguste kaitse
 - Armeenia kui regionaalse julgeoleku ja rahu tagaja
- Armeenia ja Mägi-Karabahhi militaarne võimekus
 - Armeenia vägede võimekus
 - Mägi-Karabahhi iseseisva kaitsevõime olemasolu
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühine kaitsevõimekus

- **Majandus**

- Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühine majanduslik konkurentsivõime
- Armeenia ja Mägi-Karabahhi arenguvõime

- **AFEKTIIVSUS**

- **Armeeniat ja Mägi-Karabahhi ühendavad ajaloolised sidemed**

- Mägi-Karabahhi vabastussõda
 - Ühised kangelased
- Ühised katsumused
- Armeenia sametrevolutsioon
- Mägi-Karabahhi Vabariigi väljakuulutamine

- **Armeeniat ja Mägi-Karabahhi ühendavad sugulussidemed**

- Armeenlaste ja Mägi-Karabahhi armeenlaste jagatud ühiskondlik ruum

- Rahvuslik ühtsus ja jagatud identiteet
- Armeenia, Mägi-Karabahhi ja diasporaa sidemed
- Rahvusülesed sidemed piirkonna ajaloos domineerinud võimude rahvastega
 - Armeenia, Mägi-Karabahhi ja Aserbaidžaaani elanike vahelised sidemed
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud julgeolekuruum**
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühine armee
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi sõdurid kui kaasvõitlejad
 - Pašinjan ise kaasvõitlejana
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud väärtusruum**
 - Patriootlus
 - Vabadus
 - Kodu ja pere väärtused
 - Sametrevolutsiooni väärtused
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud mõttemaailm**
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud ideed ja nägemus
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud missiooni, vastutuse ja pühendumuse tunne
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi kui jagatud regioon**
 - Mägi-Karabahhi kui osa Armeeniast
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühised vaenlased**
 - Aserbaidžaan
 - Türgi
- **VASTASTIKKUS**
 - **Armeenia pakutavad hüved Mägi-Karabahhile**
 - Mägi-Karabahhi huvide eest seismine konflikti läbirääkimisprotsessis
 - Mägi-Karabahhi osaluse suurendamine läbirääkimisprotsessis
 - Pašinjani idee „Müncheni printsiipidest“
 - Konflikti rahumeelse lahenduse toetamine
 - Olukorra jälgimine
 - Tähelepanu pööramine dialoogide pidamise vajalikkusele
 - Sõlmitud kokkulepete täitmise jälgimine ja tagamine

- Mägi-Karabahhi positsioonide tugevdamine
- Mägi-Karabahhi julgeoleku tagamine
- Armeenia ja Mägi-Karabahhi elanikkonna ette valmistamine rahuks
- Armeenia elanikkonna tugi Mägi-Karababhile
- Mägi-Karabahhi valdkondlike võimekuste suurendamine
 - Mägi-Karabahhi ja Armeenia majandusliku ning tehnoloogilise konkurentsivõime suurendamine
 - Mägi-Karabahhi ja Armeenia militaarse võimekuse suurendamine
 - Mägi-Karabahhi ja Armeenia poliitiliste ja õiguslike struktuuride legitiimsuse tagamine
- Koostöö Mägi-Karabahhi julgeoleku tagamiseks
 - Rahvusvaheline kogukond
 - Armeenia, Mägi-Karababh ja Diasporaa
 - Aserbaidžaan
- **Armeenia diasporaa toetus Mägi-Karababhile**
 - Armeenia diasporaa finantsiline toetus
- **Mägi-Karabahhi pakutavad hüved Armeeniale**
 - Filosoofilised ja kontseptuaalsed saavutused
 - Mägi-Karabahhi tugi Armeenia poliitilistele reformidele
 - Armeenia identiteedi tugevdamine
 - Armeenia julgeoleku tagamine
 - Armeenia militaarse võimekuse toetamine
- **Mägi-Karabahhi hüved Armeenia diasporaale**
 - Majanduslikud hüved
 - Poliitilised hüved
- **VASTAVUS**
 - **Armeenia tunnistab Mägi-Karabahhi Vabariigi legitiimsust**
 - Mägi-Karabahhi elanikkond kui rahvas
 - Mägi-Karabahhi iseseisvad poliitilised struktuurid
 - Mägi-Karabahhi iseseisev seadusruum
 - **Armeenia tunnistab Mägi-Karabahhi konflikti osapoolena**

- Mägi-Karabahhi huvide ja elanike õiguste arvestamine läbirääkimisprotsessis
- **Armeenia toetuse kinnitamine Mägi-Karabahhile**
 - Armeenia Mägi-Karabahhi julgeoleku kindlustajana
 - Armeenia lojaalsus sõlmitud lepetele
 - Armeenia Mägi-Karabahhi võimekuse kinnitaja
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud arusaam konflikti lahendusest
- **Mägi-Karabahhi toetus Armeeniale**
 - Mägi-Karabahhi toetus sametrevolutsiooni protsessis kui kinnitus lojaalsusest Armeeniale
- **Armeenia teadvustab Mägi-Karabahhi olusid**
- **Armeenia lugupidamine**
 - Armeenia lugupidamine Mägi-Karabahhi elanike ja nende õiguste suhtes
 - Armeenia lugupidamine kõigi konflikti osapoolte ja nende õiguste suhtes läbirääkimisprotsessis

Koodipuu perioodil 10.11.2020-28.09.2023

- **ASÜMMEETRIA**
 - **Julgeolek**
 - Armeenia vägede võimekus
 - Armeenia vägede lüüa saamine Teises Karabahhi sõjas
 - Armeenia vägede sõjaline kogemus Suurest Isamaasõjast
 - Mägi-Karabahh enda julgeoleku tagajana
 - Mägi-Karabahhi kaitsearmee võimekus
 - **Armeenia majanduse tugevus**
 - **Diplomaatia**
 - Armeenia diplomaatiline võimekus
 - Armeenia Mägi-Karabahhi esindajana
 - Armeenia võimekus suunata rahvusvahelise kogukonna toetus ja tähelepanu Mägi-Karabahhile ja Aserbaidžaanile
 - Armeenia diplomaatiline võimetus
 - Mägi-Karabahhi võimekus astuda suhetesse teiste riikidega
 - Mägi-Karabahhi ja Aserbaidžaaniga vahelise dialoogi loome
 - Mägi-Karabahhi kaasamine Venemaa poolt koostööks
- **AFEKTIIVSUS**
 - **Armeeniat ja Mägi-Karabahhi ühendavad ajaloolised sidemed**
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühised kangelased
 - Armeeniat ja Mägi-Karabahhi kujundanud sündmused
 - Karabahhi liikumine
 - Esimene Karabahhi sõda
 - Teine Karabahhi sõda
 - Nõukogude võim piirkonnas
 - Shushi vabastamine
 - Suur Isamaasõda
 - **Armeeniat ja Mägi-Karabahhi ühendavad sugulussidemed**
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi rahvuslik ühtsus
 - Armeenlased Mägi-Karabahhis
 - Armeenlased Aserbaidžaanis
 - Armeenia, Mägi-Karabahhi ja diasporaa sidemed

- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud väärtused**
 - Patriotlus
 - Iseseisvus
 - Vabadus
 - Demokraatia
- **Armeenia ja Mägi-Karabahn ühendatud läbi jagatud valu**
 - Pašinjani eneseohverdus
- **Armeenia rahva tugev vaimne ühtsus**
- **Armeenia ja Mägi-Karabahn kui jagatud regioon**
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud julgeolekuruum**
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühine kaitsearmee
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi jagatud eksimused**
- **Armeenia ja Mägi-Karabahhi ühine vaenlane**
 - Aserbaidžaan
- **Mägi-Karabahn kui sümbol armeenlastele**
- **VASTASTIKKUS**
 - **Armeenia hüved Mägi-Karabahnile**
 - Armeenia ohverdus Mägi-Karabahhi nimel
 - Teise Karabahhi sõja lõpetamine, vaherahu allkirjastamine
 - Armeenia Mägi-Karabahhi armeenlaste õiguste ja julgeoleku tagajana
 - Armeenia regionaalse rahu, stabiilsuse ja turvalisuse tagajana
 - Armeenia rahuks soosiva keskkonna loojana
 - Armeenia rahu agenda rakendajana
 - Armeenia legitiimsuse ja riigi positsiooni tugevdajana
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi võimustruktuuride legitiimsuse kinnitamine
 - Armeenia ja Mägi-Karabahhi valdkondliku arengu toetamine
 - Sotsiaalmajanduslike probleemide lahendamine Mägi-Karabahhi armeenlastele
 - Armeenia avatud kommunikatsioon edendajana
 - Armeenia regionaalse kommunikatsiooni edendajana
 - Armeenia rahvaga kommunikatsiooni edendajana

- Armeenia diplomaatilised püüdlused
 - Armeenia konflikti lahendusprotsessis osalejana
 - Armeenia sõlmitud lepetest kinnipidamise tagaja
 - Armeenia tähelepanu Aserbaidžaaani rikkumistele
 - Armeenia nõue tagada Lachini koridori ühendus
 - Armeenia püüdlused rindejoont kindlustada
 - Armeenia püüdlus suunata rahvusvahelise kogukonna tähelepanu Mägi-Karabahhile
 - Armeenia Mägi-Karabahhi esindajana
- Armeenia vägede kohalolu puudumine Karabahhis
- Koostöö Mägi-Karabahhi ja piirkonna julgeoleku tagamisel
 - Armeenia koostöö Mägi-Karabahhiga
 - Armeenia koostöö rahvusvaheline kogukonnaga
 - Vajadus rahvusvahelise uurimissmissiooni korraldamiseks
 - OSCE Minski Grupp
 - ÜRO julgeolekunõukogu
 - Armeenia koostöö Vene partneritega
 - Vene rahuvalvajad piirkonna julgeoleku tagajana
 - Mägi-Karabahhi armeenlaste julgeoleku tagamine
 - Armeenia iseseisvuse ja territoriaalse terviklikkuse kaitse
 - Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsioon
 - Armeenia valmisolek koostööks Aserbaidžaaniga
 - Armeenia avatus kokkulepete sõlmimiseks Aserbaidžaaniga
 - Armeenia avatus Aserbaidžaaniga piiride määratlemiseks ja julgeoleku tagamiseks
- **Mägi-Karabahhi hüved Armeeniale**
 - Armeenia elanikkonna vaimne uuestisünd
- **VASTAVUS**

- **Armeenia tunnistas Mägi-Karabahhi Vabariigi legitiimsust**
 - Mägi-Karabahhi president kui riigipea
 - Mägi-Karabahhi ametivõimude legitiimsus
 - Mägi-Karabahhi elanikud kui rahvas
 - Stepanakert kui Mägi-Karabahhi pealinn
 - Mägi-Karabahhi kaitsearmee iseseisev võimekus
 - Mägi-Karabahhi võimekus asutada suhetesse teiste riikidega
 - Armeenia toetus Aserbaidžaaani-Mägi-Karabahhi dialoogile
- **Armeenia nägemus Mägi-Karabahhist kui eraldiseisvast territoriaalsest üksusest/piirkonnast**
 - Mägi-Karabahh ei ole osa Aserbaidžaanist
- **Armeenia teadvustab Mägi-Karabahhi olusid**
- **Armeenia toetuse kinnitamine konflikti lahendamisel Mägi-Karabahhile**
 - Armeenia arvestab Mägi-Karabahhi elanikkonna huvidega
 - Armeenia arvestab Mägi-Karabahhi partnerite huvidega
 - Armeenia sõlmitud lepetest kinnipidamise tagajana
 - Armeenia tähelepanu Vene rahuvalvajate võimalikule tegevusetusele
 - Armeenia lojaalsus sõlmitud kokkulepetele- ja lepetele
 - Armeenia nõue täita OSCE Minski Grupi printsiipe kui konflikti lahendamise aluseid
 - Armeenia pühendumuse kinnitamine rahu ja rahumeelse lahenduse saavutamisele
 - Armeenia rahumeelsel teel rahumeelse lahenduse saavutamise eestvedajana
 - Armeenia rahvusvahelise kogukonna kohustuste meeldetuletaja

Lihtlitsents

Mina, Diana Liiv, (isikukood: 60205096517) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Armeenia ja Mägi-Karabahhi vahelised patroon-kliendi suhted Nikol Pašinjani ametiajal“ (“Patron-client relations between Armenia and Nagorno-Karabakh during Nikol Pashinyan’s term of office”), mille juhendaja on Eiki Berg,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.